

అలుగురాజు ప్రథమ భాగము

కవిబ్రహ్మ
వీటుకూరి వేంకటనరసయ్య

ప్రకాశకులు
ది వెంకటేశ్వర పబ్లిషర్స్
తెనాలి

హా హాహులు
గ్రంథకర్తవి

*

సర్వజిత్తు
కనంతము

*

జానకిరాం ప్రెస్
తెనాలి

*

ప్రతులు
౧౦౦౦౦

*

మూల్యము
౧ ౮ ౦

తొల్లి సడల్స్ కిప్పటి విధుల్ నిరసింపక ప్రాత్ర క్రొత్తలం
 దుల్లమునేర్చి దేశికవిత్తోచిత మార్గముల గమించు మా
 కొల్లని దేమికద్దు ? వివిధోజ్జ్వల కావ్యకథార్థయుక్తులం
 దల్లరిపాలుగాని కవితాసస మానెద మెల్లవేళలక .

ఇది యొక మహావాక్యము. దీని కిత్తుడే సమప్రవాణ్యుని
చేయ వీలుపడెను. మారచింపఁ జూనిన భాగము
లన్నియు నొడ్డక్కిన పదప దీని యానుపానులు మూల
ముట్టుగఁ ద్రవ్వఁ గలము.

ప్రతిభాగమునకుఁ బరిచయవాక్యము లవసర మగుటచే
నింతొకటి రెండుమాట లుద్గడింపక తప్పినది గాదు.
ఈ వీరభారత మంతయు నైదు మహాఖండములుగా
వ్రాయఁబూనితిమి. ఇప్పటికి దీనితో నాల్గుభాగములు
మాత్రము పూర్తి యయినవి. అయిన వానిలో నొక
యలరాజు మాత్రము ప్రకటితము గాలేదు.

ప్రతి మహాఖండమునకు రెండేసి భాగములుండును. ఈ
క్రమమున నీ గ్రంథమంతయుఁ బది భాగములుగా
విభక్త మగును. తన్నామానుక్రమ వివిధముగ విభ
జించితిమి. అలుగురాజు, అన్న పెద్దన్న, బ్రహ్మ
నాయఁడు, నాయకురాలు, మగువమాంచాల (చాల
చంద్రుఁడు) అలరాజు, కన్నమదాసు, యుద్ధఖండము.
బ్రహ్మగీత (చాపమాటి సిద్ధాంతము) వీరపూజ.

మహాకమాట : పూజ్యక్రి మేకా గన్నయ్య చాదరిగా
రీ వీరభారతము నందుఁ దొలిపూజ లందికొనిరి. వారి
సాహిత్య సాహిత్యము లమరము లజరము లగుఁగాక .
ఈ మహాగ్రంథ రచనకుఁ బురికొల్పి మా యుద్యమము
నకు జవము, జీవము గల్పించిన సోదరాంధ్రుల నెల్లఁ
దుపచరింతుము.

గ్రంథ కర్త.

కథాప్రవేశము

౧౧ వ శతాబ్దమునకు లోవయినమే చోడులు చండవోలు రాజధానిగా వెలనాటి పరగణా నేలుచుండిరి. వారిలోఁ గులోత్తుంగ రాజేంద్రచోడుఁడు వీను మిగిలినవాఁడు. వీని కడ నండువారి కొమ్మన ప్రధానామాత్యుఁడుగా నుండెను. ఈ రాజు కడచన్న పిదప నితని కొడుకగు రెండవ గొంకఁడు పట్టాభిషిక్తుఁ డయ్యెను. ఈతని కాలమునను గొమ్మనయే సచివశేఖరుఁడయి కార్యఖడ్గముల కెంతయుఁ జాలినవాఁ డనిపించుకొనెను. వీని సాచివ్యము వెలనాటి చోడునకు నుత్తరారమున రెండవ గొంకనికిఁ బూర్వారమున సిరపడి యుండ వచ్చును. ఈ గొంకనికే సింహళ దేశీయులు ధవళ శంఖములు కాన్కవెట్టి వెలనాట ముత్యాల వ్యాపారము సాగించుకొని రని ప్రతీతి కలదు. అందుచే నితనికి ధవళశంఖ మహారాజని నామాంతరము పైతము సిరపడి పోయినది ఇతఁడు బౌద్ధ మతావలంబి.

ఇదే సమయమున నుత్తర దేశమునకు మహమ్మదీయుల పోఁబెక్కునై పెక్కురు వలస వోసాగిరి. వారిలో హైహయ వంశజుఁడును దురదృష్టవంతుఁడు నైన మన యలుగురా జొకఁడు. వీని కులమంత్రి యగు రేచర్ల దొడ్డనాయఁడు రాజానుమతి పడసి సుభిక్షములగు దేశము లరయుటకై బయలుదేరి కొంతకాలమున కాంధ్రదేశము సాచ్చెను. ఇచట బౌద్ధులకు వైదికులకు నెడతెగని మత వైషమ్యము లేర్పడి యుండెను. ఈముగ తెగలన్నిటికిఁ గేంద్రమమరావతీనగరము.

అని చెప్పి నొడ్డనాయుడ మరావతిలో బీటవెట్టెను. తంత్రాంగపరుడైన పృథ్వీశర్మతో మైత్రి నెఱపెను. ఇన్నిటికి పాదమతి విభ్రాంత మా శర్మతోరెను. అలుగురాజున కాంధ్ర దేశాధిపత్య మయ్యమాత్మ్యుడభిలషించెను. అందుచే నుభయత విషయమున జేతులు గలిపి పాటుపడఁజొచ్చిరి.

ప్రథమ ఖండము

నాయు బుద్ధజయంతి. ఇందులకుఁగా సనదవోలు నుండి పాదపదాచార్యుడ మరావతి కేతెంచెను. పీని రక్షణార్థము గోంకరా జనుచరులఁ బంచెను. వారిటకు వచ్చినదాది శర్మ క్షుటలకు లోఁగి లంచగొండులై పొద్దగురుని దెగటార్చుటకు వేగకమున్నఁ గృష్ణాతటమున ననువు గాచిరి. ఈ క్షుట్ర దెలిసి పొద్దగురుడఁగరాక తక్కిను. ఈ చిత్రవధ కన్ను లారఁ జూచుటకు బృథ్వీశర్మ పొద్దవాటి కెడగా శివసంధుల గడ్డి దావున కేతెంచెను. లోఁగడ యేర్పాటు ప్రకారము దొంగనాయుడును సంకేతసానమున కేతెంచెను. కాని యీ సనక మతిని కేమాత్రిము గెలియదు.

ఇంతలో దగినోట్టి సచ్చిన మొక మొకఁడు పొంచిన వాల్కెపై దారిసిల్లెను. అందొక డదాటున దానిపై కడరించిన పాణి మొందు గొడతప్పి పృథ్వీశర్మకుఁ దగిలెను. అచటన నిలిచి యీ తతంగ మంతయుఁ దిలకించు దొడ్డన విభ్రాంతి పడి తొడనే వారి నిర్దుర నుద్దించి శర్మను దేర్చి తెలవాటక మున్న యొక జీర్ణ దేవాలయమునకుఁ జేర్చెను.

ద్వితీయ ఖండము

ఆ ఘాతుకము తమ్ముఁ బృథుశర్మ మొనరించెను. తన
నేర్పుగ జౌద్ధులంగలిసి వాని బాహువు లడఁచి గాయ
పఱచిరి. ఈ దౌష్ట్యమునకుఁ దాళలేక శర్మ దొడ్డనాచునితోఁ
గూడి పాలమాచాపురి కరిగెను.

తదాది నిచటఁ గలఁత యెఱుఁగెను. బుద్ధజయంతినాఁడు
బాపనులఁ బట్టవగ్గములు తేకుంచెను. అందుచే పొడగుకడ
భయపడి గొంకరాజుద్వారా చందనోలునుండి మాట్టల
రప్పించెను.

ఇట్లుండ నొకనాఁ డేటిరేవు కడ బ్రాహ్మణ భిక్షువులకు
వాకలహ మారంభ మయ్యెను. ఈ మూలమునఁ గత్యాణపుర
శైవజనుల మతదౌష్ట్యము లొక్కెత్తున బయలుపడినవి.
ఇదంతయు గమనించు మాష్టులు భిక్షుకున కండయై భూసురుని
దంగఁగొట్టిరి. అంతఁ బోక తమ పెంపుడు పిచుకల నెగయ
విడిచి బ్రాహ్మణుల ఫాలతల గంధాక్షతల ముకుడొప్పలఁ
బొడిపించి మున్న జౌద్ధులఁ బఱచినపాటకుఁ బ్రత్యామ్నాయ
మొనరింప సాగిరి.

తృతీయ ఖండము

పృథుశర్మ ప్రేరణమున నలుగురాజు చేదిదేశము నీడి
యాంధ్రభూమికఁ బయన మయ్యెను. తాను రాజకీవిశో
నరుడెంచిన నిచటిపాలెగాండ్లు సైఁపరని పృథుశర్మ సమా
లోచించి కార్తవీర్యార్జునుఁ డొనర్చిన పాపనివృత్తి కలుగు

రాజు డడినూనె గుడ్డలు ధరించి తీర్థసంసేవకు బయలుదేరె
ననియు నా యుడుపు లెచటఁ దెల్లఁబడిన నాతఁ డచట
నెలపుకొను ననియు నెల్లకడలఁ జాటుచుఁ దన్నోదార్చుచు
నమరావళికిఁ గొనివచ్చెను.

ఆరా జుదయసంధ్య సకుటుంబముగఁ గృష్ణాతీర్థమునఁ
గ్రుంకునెడ మాప్తు లెన్నో దౌప్యము లొనర్చిరి. వారి
ప్రేరేపణ భట్టుఁ డొకఁడు గొంకరాజు నగ్గించి యల్లరా
జాగ్రహమునకు గుఱియయ్యెను. దానికిఁ బ్రతిగా దొడ్డన బిడ్డ
లాబట్టు మెడలో నినుపకడ్డి దవిలించి మెలిత్రిప్పి తగునెడ
మొఱపెట్టుకొమ్మని తఱిమి పలికిరి.

చ తు ర్థ ఖం డ ము

ఈ కీలివార్తలు చందవోలున కంతలో నెగఁబ్రాకినవి.
తోడనే గొంకరాజు కొలువై పరాజితుల నీసడించుచుండెను.
ఇంతలోఁ బరాభూతుడగు భట్టుఁ డెగఁజేడుకొను చేతెంచి
కృష్ణాతటమునఁ జరిగిన భంగపా టుగ్గడించు చుండెను.
మాప్తుల పీచమణిఁప నలుగురా జంపిన దూతలు చందవోలు
వీధులంబడి యెవరిని గైకొనక గొంకని కొల్వొ స్సొచ్చిరి.
సొచ్చి పిఱుదీయక పన్నిదములు సఱచిరి. మాప్తులోడిన
గొంకరాజపుత్రిక ననుగురాజున కిచ్చునట్లును దామోడిన
నలుగురాజు సబంధపుఁడై గొంకని గొలుచునట్లును నేర్పా
ట్టులు జరిగినవి. తుట్టతుదకు చూపులోడిరి.

పంచమఖండము

గొంకిఁ డనుకొన్న ప్రకార మలుగురాజునకు బిడ్డనిచ్చి పలనాఁ డరణము క్రిందఁ జదివించెను. అలుగురాజు కొన్నా శ్లండుండి సభార్యముగ నోడరేవున నివాస మేర్పఱచుకొనెను. శర్మకిది గిట్టక కొమ్మనతోఁ గలిసి యిరువీళ్ల నమాంతము గూలఁద్రోయ గమకించు చుండెను.

ఈ విషయమై కొమ్మనపత్ని పేర్కీని యుంపుడుకత్తెయగు పైడంత పాపసాని కింతమేపి తన పెంపుడు కూతురు రాజ్యశ్రీతోఁ గుట్రనడువ సాగినది. ఆ బిడయుఁ బృథుశర్మకు భార్య యయినట్లు తన్నతఁడు మోసగించి వాద్ధులఁ గలిసి నట్లు కొమ్మన పత్నికడ నాటక మాడఁదొడఁగెను.

ఇంతలోఁ గొమ్మనవచ్చి పృథుశర్మ నిర్యాణము చెందెననియుఁ దచ్చవపరీక్ష నేడు జరుగుననియుఁ జెప్పి ఆ శవమును స్వాధీనమొనర్చుకొను నుపాయము వారికిబోధించి యప్పుడపుడే కొంపెగిరిపోవు నట్టిలంత గొల్లున నేడ్పించెను. ఇది కర్ణాకర్ణికగా గొంకనికిఁ దెలిసి మంత్రిని రప్పించి తన కైన యెడరేమని యడిగెను.

దుఃఖార్తుఁ డైనట్లు నటించు కొమ్మన్న పృథుశర్మ తన మఱఁది యనియు మాతరశ్రీయను పేర వాద్ధులఁగలిసి యేడాది క్రితమే తన్నెడఁబాసె ననియు నతని సతి గోడు వినఁజాలకుంటి మనియు సంస్కృత నిమిత్తము తచ్చవము తమ కీషలెననియు న్యవతిని బ్రార్థించెను.

బుద్ధరాజుడి సనీహిట్టి కొమ్మనఘటకుఁ దనియు శర్మకు శ్రీరసాయన మహానున చూపవికృతి గలిపించి జాధపదా చార్యునిగా నొనర్చెననియు అతఁడు భూర్జవత్రము మ్రింగి త్రుంపుట మన గుట్టుమట్టుల నెఱింగించుటకే యనియు భూపతి కెక్కఁజెప్పి తచ్చ సము నీకుండ నడ్డునాట్లు చేసెను.

మంత్రి కిది తెలిసి రాజ్యశ్రీ శర్మ కిల్లాలెనట్లు నిరూపించి రాచనగరికంపి కలువో నేడ్పించి యాశన ముపాయముమై సంపాదింపఁ గలిగెను.

షష్ఠాంశము

పురుషశర్మను సమాధి చేసిరి. బుద్ధరాజునమానమున నాత్రీయులఁ గొండఱ నటఁ గాపువెట్టెను. కొమ్మన్న యొక నాటి నడిరేయి శర్మ సమాధికడ కేగి దానిని కుళ్ళగించి దట్టమునుపై కెత్తి శివ గర్భస్థమగు భూర్జవత్రమునుగ్రహించి విషయమునంతయు నాకళించుకొ నెను.

ఇంతలో నావులింతలెసఁగి పెజలున్నారనుశంక నాశవము నకు వీరపూజలు సలుపవచ్చినట్లు నటించి తనమేని యాభరణములు కొన్ని కళేబరమున కలవరించి దాని నెప్పటియట్లుంచి గృహభిముఖుఁ డయ్యెను. ఈ విషయ మెఱిగి పోయిన కాపరులు బుద్ధరాజునకు దీని నామూలగ్రముగ వినిచిరి.

కొమ్మన్నరాకకు శివతాతిప్రభృతు లింట వేగుచుండిరి. ఇంతలో సమాత్యుఁ డేగుదెంచెను. వచ్చుట తడవుగ శివతాతి ప్రభృతులు వ్యవ్రులై రాజ్యశ్రీ మన గుట్టుమట్టులు

ప్రభువునకు నివేదించెననియు, ఇందంతయుఁ దైద్యుఁడగు నావసాని మూలమున నాపె వెలార్పవలసివచ్చెననియు బట్టిన మొత్తు కొనిరి.

కొమ్మన పైకి నొచ్చుకొన్నట్లు నటించి నాకి భూర్జ పత్రమందలి విషయ మావేదించి బౌద్ధకూట విధ్వంసము నకుగా రిహస్యమార్గమున సమరావతి కంపి తాను శ్రీయనా గారమున కేగెను.

తెలవాటుసరి కూరు వెడలరాదని ప్రభుత్వమతని కాజ్ఞా పత్రమంపినది. తా నా విషయ మామూలమెఱిగి తన గూఢ చారుల గతు లేమగునోయని త్రొక్కులాడఁజొచ్చెను. తన వత్ని లోగడ నా చిక్కులన్నియుఁ దొలఁగఁ కట్టుబాట్లైర్ప టిచి వచ్చినదిగాన భర్త నోదార్చి లోనికిఁ గొంపొయెను.

సప్తమ ఖండము

శివతాతి ప్రభృతులు పట్టపడిరి. వీరి నడచు తేచ్చ రాజ భటులు చందవోలున కెడవ్వననుస్థి మూడుఁడతొఁపులోని కలకల మారయ నేగిరి. బుధితుల హస్తములు మాత్ర మేమరకుండిరి. ఆ సందడిన కొమ్మనపత్ని పంపిన వ్యక్తులు శివతాతి ప్రభృతులఁ దప్పించి తమచేతులు భటుల కరము లందుఁ జొనిపిరి. వా రాదమఱిచి యుంటచే నీ తిరుమఱపు లంతగా గమనింపలేదు. పిదప నిరువాఁగులవారికి సిగవట్టై రాజాసానమునకుఁ జేరిరి.

ఆ వనిలో సుధన్వుఁడు రాజ్యశ్రీ వేషమున నురి దవిలించు కొని గుటగుటలాడుచున్నట్లు నటించెను.

భటులనుండి తప్పించుకొన్న శివతాతి కొమ్మన్నవత్ని పంపిన యంబరాదుల నలవరించుకొని యీపె నా చెల్లెలని సుధన్వునిపైఁ బడి యంగలార్చెను. మూగిన మూఁత తొను కానోపునని కొంత సానుభూతి నెఱపి తమ కోరినట్లు వారిని గొంత దవ్వనిచి వచ్చిరి.

ఈవార్త చందవోలున కెగ్రెబ్రాఁకినతోడనే గొంకరాజు వారి నన్నేషింప వలతులగు భటాగ్రణుల నంపెను.

శివతాతి సుధన్వు లాఁడు వేసముల నూడ్చి మార్గముబడి విషయాంతరమునకు దిగిరి.

మంత్రి శ్మశానమున కేగినరాత్రి సుధన్వుఁడు నేల మాళిగలో బంధితురాలై న రాజ్యశ్రీని దప్పింప నటకేగెను. అందుఁ బలుచిక్కులకు లోనై యాపెను దప్పించి మంత్రి గృహమునకుఁ జేర్చి శివతాతి ప్రభృతుల విడిపించుటకుఁగా మా కందవనమున నీ తంతు నెఱపెను.

ఈ విషయ ముగ్గడించుకొను వీరిర్వరు మధ్యాహ్నమున కొక కుంటగట్టు చేరి విశ్రమించిరి. వీరి యీగడ నరయ వచ్చు రాజభటులు నిటకుఁ జేరిరి. తోడనే ప్రసుప్తులగు వారిని లేపి పరీక్షకుఁ గడంగిరి.

వీరు ప్రత్యుత్పన్నమతులు గాన మేము రాజభటులము మీరే ద్రోహులని కథ నడ్డముగాఁ ద్రదిప్పిరి. కడ కొండొరులు ధూ నా బొడ్డుపాలని యెవరితోవ వారేగిరి.

మ.రా.గల్ప-రత్నా-పాదక

కృతినామి

కృతి స్వామి శ్రీ మేకా గన్నయ్యచౌదరి గారు

కృతికన్యకు ముఖతలకము
మతిమద్గుణ వర్ణనమ్ము మత్కృతికన్యా
వ్రత మెట్టిదో ? సుల్లాకుడు
పతియయ్యెన్ సుకృత మొకరిపాలిటి సామ్మా !

తమకీర్తిధ్వజ మిమ్మహేంద్ర ధగణిన్ స్థాపించి దీపించు ను
త్తమ ధీశాలురు చన్నమార్గము లనింద్యమ్ముల్ కళాజేవతా
శ్రమరంగమ్ము లపారగౌరవ కథాస్థానమ్ము లం చీకృతి
వ్రమదామానససూనసాయకుడు సంభావించునశ్రాంతమున్ .

ఈ మధురాశయమ్ము లుదయించినదాది కళాతపరి ఫల
శ్రీమహితప్రమోద రసచిత్త మెల్లర్ప నొకప్పుడు పంపిత
గ్రామణి సంపె మాకడకు గౌరవభాజనుఁ డెన్నదీయ కా
వ్యామృతపానమత్తుఁ డతఁ డాడినవాక్యము లాదరించితిన్ .

---

* శ్రీ అరమండ్ల వెంకయ్యచౌదరి గారు

కొన్ని వసంతముల్ గడచె గోళికంఠము మూగవాటి న
 స్లున్న మముఁ బచిబది తదుక్తవిధుల్ పేరరేపఁ జొచ్చె నీ
 సన్న గ్రహించి కొందఱు రసజ్ఞులు మేల్పడి రై న నొక్క మా
 గన్నయ నాయకాగ్రణిత గాదిలిసెచ్చెలి కీడలంచితఁ.

ఇది మొకనాటి సంఘటన మిద్దర కీకృతి సంగతార్థముల్
 పొదిలిన వప్పుడీ వినయభూషణుఁ డువ్వున నవ్వి మీకృతుల్
 చదునని వారులేరు రససంగతిఁ దేలనివారులే రిటుల్
 కొదికెడరేల? త్వత్త్వతులుకోళ్ల యికూసిన వాంధ్రమండలిన్,

నాకతి ప్రేతిఁగొల్పుఁ బలనాటి మహాత్ముల గాథలన్ననున్
 గాకతి వంశగాథలనినన్ విపులాంధ్రయశో విభూషణ
 శ్రీకము లాత్మవిక్రమ వశీకృతలోకము లాచరిత్రముల్
 వాకొని కున్న నోరడరి వ్రాయకయున్న కలమ్ము కాల్పనా?

ఈయభిమాన మిందునుదయించు తృణమ్మునకైన నాత్మలోఁ
 బాయదు వారిశౌర్యవిభవమ్ములు వాకొని వారిప్రాభవ
 న్యాయ విధమ్ము లూఁకొని యనారతభారత వీరపూజలన్
 జేయు మహాకవుల్ కవిత సెప్పిన నొప్పరి కింతురే ప్రజల్.

మానవుఁ డిట్లతజ్ఞుఁడు భ్రమప్రమలన్ గనుగల్గినప్ర సం
 తాన సమృద్ధిమై నెసఁగినం జెడఁ డండ్రుబుధుల్ నిజమ్ముగా
 నీ నవఖండమండితి మహీవలయమ్మున శాశ్వతార్థముల్
 కానముగాన మొక్కకృతికర్తయు, భర్తయు, దక్క నెక్కడన్.

నేను యశోభిలాషినయి నిస్తులకావ్యజగత్ప్రభూర్తి నా
స్థానము లాసచేయుఁ బెదతాతకతమ్మున నింతవాఁడనై
“నానను” భావమే తనగుణవతిభాస్విరతావిభూతి కే
దేనిఁ బ్రసిద్ధచిహ్న మొకఁడేర్పఱుపన్ బ్రయతించునిచ్చలుకొ.

చౌదరి లక్ష్మయాగ్రణికి సా పెనఁడం చపుడప్పు రచ్చలకా
మాదలచేయుచున్నెడ సమాహమొనర్చుమదంతరాత్మలోఁ
బాదుకొనుకా దదీయగుణబంధురతుందిల విగ్రహమ్ము సాం
పాద్యతిపెంపు, నూరివ్యవహారము తెంపొకఁడొక్కఁ డుజ్జయై.

ఆ దివ్యమూర్తి భావాంబరవీధిలో
ధళుధళుక్కను ధ్రువతారనైతి
ఆ నిత్యమందహాసాగూర రేఖలోఁ
గగ్గిపోవని మల్లెమొగ్గనైతి
ఆ ముగ్ధమోహన ప్రేమసరస్సులోఁ
బగువులెత్తెడు పాలతరంగనైతి
ఆ నిర్భరవ్యవహార సూత్రమ్ములో
గ్రుక్కడిప్పని సాధకుండనైతి
ఆ మహాజ్ఞాన వార్ధియం చప్పుడప్పు
డెన్ని విజ్ఞానరత్నంబు లేరుకొంటిఁ
దాత దిద్దిన నాకింత దనుక నెట్టి
యెడరు దొడరదు ముక్తుణ్య మేమిసెప్పు ?

జాప్తి పులిపిలలో ను

త్యాగము తాతయ్య జన్మ మిహపరములకై

అర్పించు ప్రము లొరిచి

పుష్పల గానింపె భుజయతోచుమిహారిక .

అతడు పునరుద్ధరించె విష్ణ్వలయమ్ము

భక్తజనకోటి కన్నుల పండువొలయ

మహిత ప్రాకార కళ్యాణమంటకములు

చక్కబడినవి తనచేతి చలువకతన .

కొన్ని తరముల తరబడి కూచివూడి

కాణయాచిగఁ గాలమ్ము గడపినారు

తాలపాదు లఖండ విద్యావిధాన

గౌరవనిధాన భోగైక కాములగుచు .

మా మేకాకులజల కీ

గ్రామము నెలవైనదాదిగా నిరువీళ్ళ

మామలుగా జామాతలు

గా మెలగితి మన్న మెప్పు గలుగఁబలికితిక .

తాతకతమ్మనక ధనము, త్యాగము, భోగము, శీలమబ్బెనం

చాతత భక్తిచూపితివనా? శుభమస్తు భవత్ప్రవృత్తికిక

బ్రీతిఘటిల్లె నొ యెఱుక పేటి మా కొనరించు సత్కృతుల్

చేతమునించుఁగొనఁ గయి నేయుముమత్కృతినన్నమన్నడిక .

తలఁదాల్చెన్ మదుపజ్జమైన కృతిరత్నం బధిమై శ్రద్ధమై
 వెలలింపన్ సమకట్టితిన్ దన భుజావిద్యుత విశ్రాణ నో
 జ్వలకీర్తిద్యుతులు లుత్తమా భటు రహస్య స్థానముల్ తత్కుల
 స్థలమాహాత్యైములశ్చదేవతాం దానైః కృత్యముల్
 రావెళవంశజుల్ తొలుత రామకవిప్రణలైన కాకతీ
 యావనినాథులన్ గొలిచి యచ్చటమంత్రులుదండనాథులున్.
 భూవిభులాత్మబంధువులు భూరియశోవిభవాభిరాములై
 ఈ విపులాంధ్రమండలము లేలిరి తత్కుల మెన్నోకోవలై.
 ఈకమనాట నింటికిఁ బదిండ్లయి గోత్రము లుత్కృష్టములై
 ప్రాచట ప్రాభవమ్మరుల పాలయి నిష్క్రమి దిట్టిశాఖలం
 దీకృతి నాయకాగణి సమిద్ధకుటుంబి తదీయమైన మే
 కాకుల మొప్పుఁ గమ్మకుల కై రసంక్షిప్తకై గర్జికాభమై.
 అందతిశాంతి దాంతివరుఁ డంజయచౌదరి రంగమాంబికన్
 నుందరిఁ జెట్టవట్టి పరిశుద్ధులు నాహ్నుతు పుత్రులంగ నెన్
 కుందసమాసకీర్తు లరికోటి భజనంకరమూర్తు లాశితా
 వందనపూర్తు లాఱుగురు వందనలాసని పుణ్యమెట్టిదో.
 ఐదుపురాత్మజుల్ పొడమిరన్నల తమ్ములకన్న మిన్నలా
 గాదిలి బిడ్డలందఱను గౌఁగిఁటఁగ్రుచ్చి సుఖించువారి భా
 గ్యోదయ మేమిచ్చెప్ప? సిరులుండిన సంతతుహుళక్కి సంతతి
 శ్రీదయి వాఱినన్ సుఖము చేపడదన్నిట ధన్యులీదృశుల్.

ఇంచటలోన జ్యేష్ఠుడు కృత్తిష్వరుఁ డానరమేదురక్రియా
నందిత బాంధవుండు సుజనస్తవనియ చరిత్రుఁ డద్రా రా
ణ్యందీర పాదభక్తుఁ డసమానయశః పరిపూరితాప్త ది
క్కిందర బంధువుండునగు గన్నయత్యాగభవాగ్రగణ్యుఁడై.

తమ్ములు ధర్మరాజుగ హేతప్రియలోకముదార ధర్మ త
త్త్వమ్ముగఁ తల్లివంద్రులమృతమ్ముగ దారసుతాదు లాత్మదై
వమ్ముగఁ బండితుల్ కవులు బట్టులు చుట్టములెల్లఁ గల్పనృ
క్షమ్ముగ గన్నయాగ్రణి రసజ్ఞశిఖామణిఁగొల్తురిమ్ములన్.

ప్రణతు లదల్చి యొంటరిగ భట్టకవీంద్రుని నాట్య గ్రంథము
ద్రణకగు విత్త మీగి కవిరాజౌకఁ డంగడిలో నగర్చుటం
గని తన కొంగు నింపుటవిగావె కళాదృతు లిట్టిదాన కం
కణకరముల్ శతాయువులుగా మనుగాత మిహాంధ్రమండలిక.

కూరిమి కన్నులక గుదురుకొన్నది శాశ్వతభాగ్యరేఖ వ్యా
పారమునందుఁ బట్టినది పైఁడియు ముట్టినదెల్ల ముత్యమై
తీరిన దీ మహాదళ విధిజ్ఞు లెఱుంగుదు రేమొ ? మాకుఁగా
దా రని చంద్ర తారక మనంత శుభప్రతిపాదు లీవిధుల్.

మాటలో బరువెంతో మాధుర్య మంతయా

తూఁకమ్ము నెనరులోఁ దొంగిచూచు

కనువిప్పులో మార్మికన్న నిబ్బడి కూర్చి

అర్చమానసమునం దనఘశించు

అత్మవరీక్షలే నాజ్ఞ చొప్పడదట్టు
 లై నఁ గార్కశ్య మావంతలేదు
 చేసి చేయించుటా చేయినేర్చినవిద్య
 లనయమ్ము దానవాహినుల సీదు

ఇన్ని మధురగుణము లెల్లబైనందురా ?
 జన్మవాసనావశత నెసంగెఁ
 ననుటెగాదు నిముసమతని పొత్తుననిల్చి
 విన్నఁ గన్నఁ దేలు విషయమెల్ల .

ఉబ్బెత్తు చెక్కిళ్ళ నుల్లసిల్లెడునవ్వు
 దంతకాంతికి బాల తరంగలగును
 చెవులంటి కొట్టవచ్చెడు నెన్నొసటిరేక
 లరుదు కన్బొమలకు బిరుదులగును
 వెడఁద తొమ్మున కిరుగడ వ్రేలుబాహులు
 నిడుద జానువులకుఁ దొడవులగును
 సిరులు చిందెడు లేత మెఱుఁగు చామనచాయ
 నెమ్మేని కొసపరి నీడలగును
 కైవడిక్షుకైన స్వాంతమ్ము రుద్రాక్ష
 తిలకలక్ష్మి కళకు నిలయమగును
 ఖాది వస్త్ర ధారణాది నై వధ్యమ్ము
 స్వీయ దేశభక్తి కాయువగును .

ఈ దృశ్యమంగళ మూర్తిని

ప్రాదుర్భవ ద్రవమేయభాషా కావ్య

స్వాదు రసాస్వాదననం

పాదిత నిర్వృత్తిః పరమపాదన మతికిఁ .

కృతికన్యా! సత్తివైతి నాతఁడను రక్తినిన్నుఁగై సేయు నీ
కతనన్ శ్రీమదఖండ భారత కథా ఖండమ్ములక వీగ భా
రతకావ్యప్రథమాసకీర్తియని రా రా జాది కావ్య ప్రియుల్
కృతపుణ్యుల్ మతికెక్కు నప్పుడుతనున్ గీర్తింతురార్యోత్తముల

ఓ గన్నయాగణీ! సక

లాగమములు నొదలుదనుక నస్మత్కావ్య

శ్రీ గరిమంబున భాషా

యోగిని నిశిష్టసిద్ధు లొదవుక నిధులై.

అభాషణములు

వీరవరులఁ గన్న విశ్వంభరాడేవి
ఘూర్ణమాన గర్భగోళ మందు
విప్లవాన్ని రగిలి విశ్వము భస్మమై
శాంతికిరణలహరి జాలువాటు .

ద్వాదశ శతాబ్ద యుద్ధగాథలు మఫింప
బయలుపడ్డ ప్రతాపాన్ని భస్మమయ్యుఁ
బలైనాఁ డస్మ దండ్ర ప్రవంచమునకుఁ
జారుషజ్యోతి యని పేరు పడిన దపుడు .

నే నిటువంటి వీర ధరణిన్ జనియించిన వాడఁ గాన మ
న్నానస రాజ హంస మనమాన తదీయ కథా సుధానదీన్
స్నానము లాడు, నే సుకృత జన్మ ఫలమున కగ్గ మైతిన్
గాని, తదీయ దృశ్యములు కన్నులఁ గట్టు యథా తథమ్ముగన్.

చిన్న తనంబునన్ జకిలి చేసిన చిత్త మొకప్పు డేకలలో
గన్నదొచ్చెప్పజాల ! గుణకారము నాఁడు గురుండు తండ్రితో
నన్న ఛలోక్తు లయ్య హృదయ ప్రమదమ్మున కై నవేమొ ! న
స్సన్నులఁ ద్రావి నీకతనఁ గాఁగలవాఁడ ననున్ మనస్వియై .

అరయిక కేమివచ్చె నపు డయ్యకతమ్మున నుగ్గుఁ బాలతో
నటిగిన దంధ్రభారత మనంతర మిద్ధకళాపిపాసమైఁ
దిరిగితి దీక్షఁబూని గురు దేవుల చెంగట సంస్కృతాంధ్రముల్
గఱచితిఁ దెల్లు వెల్లులకుఁగా నిలువెల్లను ధారవోసితిన్ .

భారత వీర గాథలకుఁ బ్రాణము వోసి మహాకవుల్ కళా
ద్వారము లేర్పరించి రటుపైఁ గవు లానరణిన్ గమించి రా
ఘోరణి కై న తాకికకృతుల్ పడిమాఱవు వస్తుగౌరవ
మూరయ కల్గిబిల్లి కృతు లల్లినచోఁ బడిమాఱు టబ్రమే .

ఏ నిటు లంటినా ? పలవ దెవ్వ రెఱుంగని డిట్టి దింత కీ
బానిస జీవనమ్ము లొకపాటివె ? మాటికి మూఁగగానమున్
బోని కవిత్వతత్త్వములఁ బోదు మదృష్టపురాణగాథ లె
న్నైన రచింతు మౌత్మికథ లన్న రుచింప వదేమిచోద్యమో !

జాతి చరిత్ర లారయు ప్రజాపరిషత్తుల కాంగ్ల సాహితీ
జ్యోతులు దారి సూపిన నయోమయగాథలఁ ద్రవ్విపోసి రా
వ్రాఁతలు హేతుబద్ధములు వాస్తవికమ్ములుగా గణించి వి
ఖ్యాత కవుల్ రచించిన మహాకృతులాంధ్రుల కింతయొప్పునే ?

కవి నరికట్టి మా ప్రజకుఁగాఁ గృతు లల్లు మభూతకల్పన
మైవరికిఁ గాను పొమ్మనెడ రిద్ది నిజమై కళావిభూతి లే
కవసర సంభవమ్ములు తమంతటఁ దామ నశించుఁగాన న
త్కవులు సమన్వయింతు ప్రకృతస్థితు లాదిమ బోధనమ్ములన్.

కవి కుల మెచ్చు లొచ్చులకుఁ గా దొక రేవునఁ ద్రావువారికి
రవ రవ లేల? జాతి వివరమ్ము లొడమ్ముల నేర్పరించి న
త్కవి నుతికిన్ వృథా కుకవి గర్వణకున్ దలకొందు రింతకున్
జివగల కబ్బముల్ బ్రదుకుఁ జెప్పెడి వేమితరప్రమేయముల్.

తొల్లి నడల్ప కిప్పటి విధుల్ నిరసింపక ప్రాఁత క్రొత్తలం
దుల్లము సేర్చి దేశికవితోచితమార్గములన్ గమించు మా
కొల్లని దేమి కద్దు? వివిధోజ్జ్వలకావ్యకథార్థయుక్తులం
దల్లరి పాలుగాని కవితాసవ మానెడ మెల్ల వేళలన్.

లెక్క కెత్తెన నన్నయ బలెన్ సముదంచిత సంస్కృతమ్మునన్
దిక్కనవోలె నింపాలయు తెలునఁ బల్కుట దెప్పరమ్మ దొ
క్కొక్కరిసొమ్ము వారికృతు లూఁకొని వాకొని తెల్లవారలు
కెక్కిరి తత్పదమ్ములు భజింపని యాంధ్రకవీంద్రులుందురే?

ఇట్టి విశ్వకవుల నేప్రాద్దు కొండాడి
తత్కవిత్వ సంప్రదాయ మరసి
ఆంధ్రవీర భారతార్థావగాహి నై
ప్రకృత విషయమున కుపక్రమింతు.

వల్లెనాటి కథలపై భ్రాంతి దొడరిన
వ్యక్తు లానువూర్చి కాన సేతు
రున్నరూపు దవిలి విన్నంత కన్నంత
విశ్వసించినంత విశదపఱుతు .

మున్ను మధ్యరాష్ట్రముల వన్నె కెక్కిన
జంభనా పురమై జబలపూరు
తత్ప్రకృతి కన్నఁ దలకట్టుగా నున్న
నాగలాపురమై నాగపూరు .

ఇద్దకీర్తి కై న యిప్పట్టణద్వయా
మధ్య భూమి చేదిమండలమ్ము
పావనాంబు కలిత రేవాభివర్ధిత
సస్య సంపదాధ్య జనపదమ్ము .

ఈ సరిహద్దు లొక్కతమ యేల్బడిక్రిందికిఁదెచ్చి హైహయల్
వాసి గడించి రందు రసవద్యము తచ్చరిత మ్మొకింత క
న్మాసిన దింతకెంత పడిమాటినఁ దత్కృతసాహసిక్యముల్
వేసిన వేయిరూపు లయి వెల్లిన వాదిమచేది భూములన్ .

వీర కలచురి రాజుల స్వేరు వడసి
రతిరథుం డందుఁ గార్తవీర్యార్జునుండు
తత్కథలు సర్మదాసముద్యత్తరంగ
ఘుంఘుమధ్వాన నిభృత దిగ్గోళకములు .

ఈ పురాణ ప్రసిద్ధప్రతాప మహిమ
గప్పు మన్నది హరిదప్టకమున యందు
ఇతని కేవలతరమువాఁ డిందునందుఁ
జారుతరక్షీర్తి సుందర చక్రవర్తి .

గజ ఘటాభేట భేలనోత్కట కఠోర
హుంక్రియాపూర్వ దృఢ ధనుష్టంక్రియా వ్ర
బుద్ధ దిజ్ఞాగుఁ డీ రాజపుంగవుండు
కాపురముత్తండుఁ బాల మాచాపురమున .

ఇతఁడు పద్మణ విషయైక చతురుఁడైన
నధికృతులు నుపధాశుద్ధు లగుటఁ జేసి
మూఁడు పూ లాటుకాయలై నాఁ డెసంగెఁ
జేది దేశము జిట్టునఁ జేదకుండ .

ప్రబల రాజ్య కార్యభారమునకుఁ దోడు
వార్ధకమ్ము బలిసి వాంఛ లెడసి
తన పుమారమన్నభునకుఁ బట్టము గట్టి
భోగ ముడిగి రాజయోగి యయ్యె .

జనకు నాజ్ఞ మీఱ కనుగు రాజాగ్రణి
ధర్మదండ మెపుడు తాల్చినాఁడొ ?
నాట గోలె శత్రుధాటి ప్రారంభమై
ముమ్మరమగు విప్లవమ్ము దొడరె .

అందు మహమ్మదీయ నృపు లాహవదోహాలులై సమస్త ది
క్కుందరముల్ వగిల్చి రరికట్టు సమరులులేమిఁ జేది రా
జ్యేందీర కై వసమ్మయిన దీకతనన్ విగతవ్రతాపుండ్ర
సుందరరాజ నందనుఁడు జోబిళులం బచరించె వారికిన్ .

అది సుత రాచబిడ్డ పువు లమ్మిన యూరన కట్టె లమ్మ లే
కెడఁ దపియించి తుట్టతుద కెందయినన్ దలఁ దాచు కొంటకై
కదలె ననంత భోగము లఖండ విభుత్వ మవక్రవిక్రమ
మ్మది యిది యేల ? మానధన మంత వృథా దురదృష్టజీవికిన్ .

తృణ కాష్ఠ జల సమ్మద్ధిగఁ
దొనఁకెడు జనపదము లరయ దొడ్డన సచివా
గ్రణి ముందుఁ బయన మయ్యెను
దన కించిన చటుల భట కదంబము తోడన్ .

హృదయ వ్యధతో రివుజన
కథతో రేవగ లనేకఖండములు నదీ
నదములు క్రమించి సాక్షాత్
త్రిదివమ్మును బోని తెల్ల దేశము సాచ్చెన్ .

వినరుగా, నాఁడు చాళుక్య విజయలక్ష్మి
ఆంధ్ర భూములఁ దాండవ మ్మాడె నందు
రప్పటికె పల్లవాధిపత్యమ్ము నడలి
కొన్ని సామంత కూటముల్ పుదురు కొనియె .

చోళ రాజన్యు లందఱి శూరు లయ్యుఁ
గడకుఁ జాళుక్యులకు సరిగాఁపు లైరి
అయినఁ దద్బాహు శౌర్య ధైర్యాపణముల
విమతు లభయాంక ముద్రలు విలుచు కొనిరి .

మధ్య మధ్యఁ దొడరు మత యుద్ధములలోన
చేయి గలిపి శాక్యసింహు లైరి
వారి బౌద్ధధర్మ వైశిష్ట్యమునఁ జేసి
కలఁత లెసఁగె నంద్ర ఖండ మందు .

వేద జడులు గోలవెట్టిన వెలనాటి
ధరణిపాలుఁ డింత తలఁక లేదు
ప్రభువు ప్రాపు వడసి బౌద్ధ సన్యాసులు
తెనుఁగు దేశ మలమి కొనిరి మనిరి .

వీరభారతము

అలుగురాజు

“ కడచి పోయిన పలనాటి గాథ లెల్లఁ
ద్రవ్వి తల కెత్తుకొన్న దాండ్రప్రపంచ
మీ దురంత స్మృతికి గుండె లెరవు దెచ్చి
కవులు కథకులు వర్ణింతు రవిరతమ్ము . ”

అలుగురాజు

ప్రథమ అంశము

బౌద్ధగురుఁ డమరావతీ పట్టణమున
విడిసె నను వార్త బృథుశర్మ విన్నదాది
పట్టమని కూడు నీచేని మట్టుకొనక
వాడ వాడలు డీకొల్పి నాడు గాని —

ఫలమొనగూడకు గ్రుండయి బౌద్ధగురున్ దెగటార్చుసూహలన్
గలగుచు జైత్రవాటి కెడగా నడు గామడగా నెకాయెక్కి
వెలలెఁ దదర మల్గుపృథివీపతి ముక్తి కృపాణపాఠ్యై
నిలిచెఁ బురోహితంధరణిక్ బృథుశర్మ వినిర్ణయమ్ముఁక .

ఆ నడికిరేయి కృష్ణాతటాంచలమునఁ
ద్రుల్లిపడి క్రేళ్లులును మనుబిల్లెఁ దగిలి
పాటుతెంచెడు మెకముపైఁ దారసిల్లు
నగ్నదృశ్యమ్ము పొడకాంచి నాడతండు .

పిడుగు పిడుగు చాచు వడుపునఁ బెటపెట
 లాడిపోయె దొమ్మ లూడిపోయె
 లేటమొగమ గాదు నోట మాటున్నదా?
 ఆతఁ డపరకాలుఁ డైన నేమి?

చూపులుకోవతాపమునజొత్తిలినకృహృదయమ్మమాత్రమూఁ
 పూవున కాగిపోవు నటు లుండెద దద్భుత దృశ్య మింతలో
 దావయి నట్లు కట్టెదుటఁ దాండన మాడిన చట్టసూతముకొ
 మూపునవ్రాలినట్లుబలుమోమయిస్తూన్నడికాల్పుచున్నెడన్.

తివ్వన మ్రోసె బాణము“హరీ”యని కెళ్లిన కేక విన్నడెకొ
 నవ్వడిమున్ను గామెఱుఁగుచాడ్పున నొదొంగిల్లిన బాతునకొ
 గ్రువ్వి న తోడనే మెకము గుండెల్లు సేపు నొక్కరేవునకొ
 గువ్వయిఘూమతిల్లఁబడెగోండ్రనిగాండ్రనియూర్చి పేర్చుచుకొ.

అం దొకఁ డాముపెద్దు పులిదంసతలమ్మన నెద్దిపట్టి ముకొ
 ముం దడుగైన తోడన తినుం దడవాగి మఱొక్కరుండు నా
 బొందిని బ్రాణముండఁ గొనిపోయెదవే యనఁ దారిసిల్లి పె
 న్నందుల వోలె నిర్వురు పెనంగఁ దొడంగిరి కుమ్ముదుమ్ముగకొ.

దొడ్డనాగ్రణి పృథుశరమ్మ త్రోవ లరసి
 పెద్ద పెట్టున నూలు విప్పించు దెనకుఁ
 బఱచి యొక్కింతసే పాడుగఱచి నిలిచి
 అవ్రయత్నమ్ముగా తెప్ప లప్పళించి.

ఆ పెంజోతుల దెస నీ

బాసని దెస నురక నూచి బ్రాహ్మణహత్యా

పాపమృతం బోయిరి దు

ర్యాపారులు వీరి పీచ మణులు నటంచుక .

ఎత్తిన కత్తి దొంగ కొకడే పరుగొక్కడే పేటుకొంతులుక
గత్తెరవాలుకొన్నింటిగుంబడిరమ్మొనగాం ద్రమాత్యుడుక
గుత్తుక లుట్ట కొన్ని దిగుల్పడి దీల్పడి మొక్కినారతం
డెత్తున కొన్న నేమి ? తుద కీడిగలంబడి రిద్దు రుద్వరక .

అంజ మెడపట్టు తోడన

అంజలి గుంజలిగ నీడ్చు చప్పట్టున వా

రిం జంపు టాప్ప దనుకొని

అంజాయించుచు నమాత్యుడవసర మడుగక .

కనలుచు మంత్రరుద్ధభుజగమ్మొక డూర్పు సెగల్ వెలార్చె ద
ప్పనిసరియై మజ్జీక్కరు డబద్ధము లాడె నికంతకంత కే
ట్లను దెగకున్న జంజురుముడుల్ పెనవై చి నృపాలద త్తముల్
సునిశితఖడ్గముల్ బిరుదునూడిగముల్ విడిచె త్తణంబునక .

పోయిన పోకకు నుడుదుపుచ్చిన కోల్పులు లాదురాత్ముల
త్యాగతఫాలముల్ వయితురొదల లార్తురు ప్రాణముల్ తృణ
ప్రాయముగాఁ దలంతు రెటువంటిమహామహులై నదై వముక
ద్రోయఁగ లేరు కాలగతితోన భ్రమింపవలెక గ్రమమ్ముగక .

ఆ పులిగోళు లాతొడవు లానిశితాయుధముల్ గ్రహించి యా
వైపు కత్తెల్ని చూడ కనివారణ భూసురుఁ డున్న చోటి కా
కోపముఁ డేగె నంత ముకుఁ గ్రోతుల నెత్తురు చిందు బాఁపడ
య్యూపడనుండి తేతె నుడయానిలఫేలన చాలనమ్ములన్ .

గాయము గాని దీనవదనము గనుంగొని పూర్వపుణ్య మే
దోయిపు డడ్డవడ్డ వదుయో ? క్షణ మేచురమందు మెంతలోఁ
గాయము గాయమయ్యె నడిగల్లుకుఁబోఁ బిడిగల్లు పడ్డటుల్
సాయము సేయువారలకై సంభవింక గద కష్ట నష్టముల్ .

నో రాతెనా ? వగ ర్తువు
నీరము వలెనా ? యెటంచు నేరుగఁ గృష్ణా
వారిం బుడిసిటఁ దెచ్చిన
వారిం చుచు శర్మ దీనవదనము ద్రిప్పెన్ .

తోడనే గ్రహించి దొడ్డన వానీర
తరులు దళముకొన్న తలము సేర్చి
గొంతు గూసుచుండి కొనకొంగు లల్లార్ప
విప్రుఁ డూర్పుగాడ్పు విడిచి పలుకు .

పరమశివా ! నా యీదు
ర్మరణమునకు వెఱవ నార్యమతరక్షణకై
నరక ద్వారము దెఱచినఁ
జొరఁ బాఱెద వెనుక ముందుఁ జూడ నెత్తెనన్ .

ఏరు పుణ్యము గట్టుకొన్నారో? తండ్రు
లివతలించెడు పొడలోని కీడ్చినారు
జొద్దు లజ్జానమున స్పృశింపరు గదన్న!
అయిన నీ దేహ మింక గృష్ణార్పణమై.

దొడ్డన సచివాగ్రణులా?
జడ్డిగమున మిడుత పోటు సాగెం దమకే
రడ్డున్నను శివనందుల
గడ్డకు బలిదీతు రింతకన్నను గలదే?

అవు నవు నటంచు దొడ్డనాయుండు పలికి
కర్జ మెఱిగింపఁ దన చెవి గఱచి నంతఁ
బారపడితివన్న! తుద కింత పుట్టునంచుఁ
నేర నని శర్మ తన్నుఁ దా దూఱుకొంచు .

ఔరా నెత్తురు చిందఁ బోనడఁతు రయ్యా! కార్యభంగంబు సే
కూరెన్ పొద్దు గురుండె గాదు మఱి తక్కుంగల్లు భిక్షార్థు లూ
రూరుం బట్టెద విఃమీఁద మన ముద్యోగించి లాభంబు లే
దీ రేయంతయుఁ దీటిపోయెఁడిది గాదే లిప్తమాత్రంబునన్ .

ఉన్నదున్న దఖండయాపనిర్మ ఖనక్రి
యోద్దండ విజయధ్వజోత్సవంబు
జరుగనున్నది ధర్మసంస్థాపనాచార్య
శ్రీపాదకర శిరచ్ఛేదనంబు

చెలరేగ నున్న నా స్థిత మతవ్యాపార
విప్లవంక ప్రణా విప్లవంబు
మలగి నోనున్న నీ ముక్కునిరసాయి
దివ్యని కీర్తి ప్రదీపకళి

శివ శివా! ముంచుకొని కచ్చె భువన మెల్ల
వచ్చెడి ప్రణాహ నూతన్ బాగు లేదు
పుడమి పతులకే కుదకు ముచ్చున్ది పుట్టె
బ్రజల నని మాత్ర మేమి లాభంబు కద్దు .

ఇది మతోన్మాద మనకు మీ వెట్లు సైతు
విట్టి సాంకర్యమునకు? నం దేమి కలదు?
వర్ధమాన మత మొక్క వల్లకాడు
బౌద్ధ మత మంతకన్న నిప్పచ్చరంబు .

మొగముండిప్పెదు తెప్పలార్చెదు ప్రజల్ మూఢాత్మలెగొట్టిదా
టుగ రాజానుమతి దెంచి రిది నిడ్డూరమ్ముగాఁ దోఁపఁ బో
దుగ దే? మాదృశులన్న బల్బుదనమా? దుష్టైతి పోయింతురా?
పగ సాధింతుర? పంతగింతుర? వృథాబాధింతురా? భూధవుల్ .

అని కటకటం బడం దన
కను గొలుకులఁ జింతనిప్పు కలు గ్రాలిన దొ
డ్డన కలువో నిమురుచు సాం
త్వనముల నూరార్చి తెల్లవాతెన్ సఖుండా .

రేవుబడి జప్తు జవ్వను
కావడి చప్పడులు సడఁతుకల పరవడులున్
గోవాళ్ల వరిహసనములు
త్రోవకు విందయ్యుఁ జెవుల త్రువ్వం దులిచెన్ .

పొన పొనగఁ బర్వ లేయెండ పొడలు కొన్ని
నీటి ప్రబ్బలి పొయి దూటి నెత్తు గంట్ల
నెట్టడా లొలిపించిన వేపు చెడెద
విచటు వాయుటె శ్రేయోభివృద్ధి మనకు .

అడుగ మఱచితె వారిస్క దర్శనేని
వేట నెపమున నిం మ్మేయు లేటి కయ్య !
నన్నదరి ప్రేమ విన్నవె నన్నచేసి
తెలియు దని శరద్ నిస్పృహ మొలయఁ బలికె .

అంత నిర్దు రంతికాయతనము సేరి
రందుఁ డాఁగె భూసు రాగ్రసరుఁడు
అచటి రేపు డిగ్గి సచివాగ్రగణ్యుండు
తైరికుని విధానఁ దీర్థమాడి .

ఆంధ్ర కుజ్జ్వల నీలహార వల్లరియైన
కృష్ణామతల్లిఁ గేలుమోడ్చి
అఖిలాంధ్ర సంతతి కభ్యర్చితుండైన
అమరలింగస్వామి నధిభజించి

భారత పుణ్య తపఃఫలమ్ముగు శాక్య
ముని నిస్తులస్తూపమునకు మ్రొక్కి
నూత్రశిల్పికి సద్యశోడిండిమంబైన
శారదావీరమ్ము సంస్తుతించి

తన మనః పరికల్పిత దైవతముల
నూహ సేసి తదంతర జ్యోతు లరసి
నిమిషమాత్ర నిమిలిత నేత్రుఁ డగుచు
మానవ ప్రవృత్తి నంతలో మఱచె నతఁడు .

త న్నెవఁడో ఖడ్గ ధారాంచలమ్మున |
నడచిన య ట్లూహ లల్లుకొనుచు
తన నెత్రు జౌద్ధ భూత మ్మొందు పడచీల్చి
విడిచి న ట్లత్మ భావించు కొనుచు
తన మతోన్మాద వేదన కన్య లెవ్వరో
ఉల్లస మాడి న ట్లలికి పడుచు
తన విచిత్ర ప్రవర్తన కాంధ్ర చరితమ్ము
దూయఁ బట్టిన యట్లు దూపటిలుచు
తన మనోభావముల కనుగుణము లైన
కటికి చీకటి తెరలలోఁ గను మొగిడ్చి
శర్మభావి ప్రణాళికాజపమధూళి
మరగి బాహ్యప్రపంచమే మఱచినాఁడు .

లేయెండకున్ గాడ్పుటూయేల దిగజారు

నులివెచ్చ మంచు బిడుపు లొకింత

కెరలి పాతెడు నేటి కెరటాల జెలరేగు

కమ్మని మూగ గానమ్మెకింత

రేపువట్టున వగల్ రేకెత్త గుబ్బెతల్

సీల్గార్చు వచ్చి పోకిల్గొకింత

తారకాసుర విజేతను మేలుకొల్పెడు

ధ్వజరాజ ఘంటికా ధ్వను లొకింత

మంత్రిపుంగవు చిత్తసమాధి రేచె

న మృహీసురు డన్నిటి కైనవాడు

ఇతడు సని లేపినంచాక వ్రతము చెడడు

వట్టుదల కీశ్వరుండైన గట్టపడె.

ఆ బుగ్గ పుస్తీల కదనమ్ము భావించి

ఒత్తు మీసలు వ్రక్క కొడిసె నొకడు

ఎగు భుజమ్ములు తీవి కెంత యొప్పిన వసి

మనమున బాలార్చు కొనె నొకడు

వెడద తొమ్మును గాడిపడ జూచె గాఢోలు

బండ్లులు లూరగా బ్రమసె నొకతె

కడగంటి సిరి కొడల్ గరుపాతెగా నోపు

దల మున్నగా గంట ద్రావె నొకతె

ఎవఁ డెవఁడె? క్రొత్త వాలక మెంత గలఁడు !
 జీర్ణ దేవాలయమున వే. చేసినాఁడు
 ఇవ్వ నూరూఁడు గాదు మీ కెందు క నెడు
 రేవు గుసగుసలం జెప్పఁగా వశంబె .

దీపాల దిన్నె కించుక
 దాపున నొక రిద్ద రీ కథలె డ్రప్పుదు రా
 చూపులు జుట్టన వ్రేళ్ళు
 నా పురుషుని నెంటఁ డవిలె నదిపేయములై .

—————

అలుగురాజు

ద్వితీయశ్లోకము

నాటి పులివేటగాండ్ర పన్నాగములకు
నిముస మమరావతిని నిల్వ నీడలేక
తుదకు బృథుశర్మ దొడ్డనతోడఁ గూడి
పాల మాచాపురమునకుఁ బయన మయ్యె .

వీరల నమ్మి వంచె బృథివీ పతి పొద్దన కంగరక్షగా
వారు ధన ప్రలుబ్ధులయి బ్రాహ్మణమాయకులోఁగిపొద్దనిన్
ఘోరవధం బొనర్చుటకుఁ గొంకరు దైవము తప్పఁజూచినన్
మేరువు పూరి పూరి మఱి మేరువుగాఁ బడిమాజకుండునే ?

ఆతనిఁ జంపఁ బంచి దురితాత్ముఁడు శర్మ తదీయహేతి సం
ఘాత నికృత బాహుఁడయి గడ్డకుఁ బుట్టెడు నీరుద్రావుచున్
ఘోరవనంబులం గడచి కొండలు దాటి నదుల్ తరించి పే
రారు త్యజించి పోఁడె పనుగున్నను మిన్నులువడ్డ చోటికిన్ ,

ఆనరరూప రాక్షసుల కై నను నేమొరిగెన్ దదీయపా
పానల దగ్గులెనటులఁ బ్రాణము దక్కి నికృష్ట వృత్తికిన్
లోపయి రైతలేసి వనులున్ ధనతౌల్యమునం బొనర్తు రీ
బానిస జాతి మాత్రులకుఁ బాపము పండక పో దొకప్పుడున్.

ఆదియటులుండె భూమినురు లందఱు జౌద్ధజయంతినాఁడొడల్
చెదరిన జెఱ్ఱులై సభలు సేసిరి గద్దెల హుంకరించి ర
ప్పదనున బౌద్ధు లెందుఁగనుపట్టినఁ దాటాలిపించి రై రి పో
బిదల కమండలు ప్రముఖభిక్షుక సాధనముల్ హరింతురా?

బోడవఁటి గడ్డిబొమ్మల సృష్టించి
కావి చుట్టి బూది కలయ నలఁది
వలసినట్టు వాడవాడ లూరేగించి
స్వగత దహనకర్మ జరిపినారు.

కావిశాటు లంటఁ గాలి తపించిరి
ముండనములు పగిలి మొత్తుకొనిరి
వలుఁద డొప్పకప్పెరలు వోయి వగచిరి
భిక్షుకులు నితాంత భీతి గదిరి.

వీరి దౌష్ట్యములకు వెఱచి పౌద్ధగురుండు
చందవోలున కనుచరులఁ బంచె
వారు ప్రభునియాజ్ఞ వడసి వచ్చి యధేచ్ఛ
దుండగములు సేయఁ దొడఁగి రిచట.

ఒకనాడుదయసంధ్య నుర్వీసురుఁ డొకండు
 భిక్షుకుఁ డొకరుండు పెద్దతడవు
 ఆలయప్రాంత తోయాఞ్ఞారమునఁ గ్రుంకి
 నీ వెంతయను భేదభావ మెనసి
 మొత్తులాడఁ దొడంగి రత్తరి వారాఁగి
 వాదునెప్పిన చున్ని వారుఁడగుచు
 పాటుఁ డూరక దూఱఁబట్టుచున్న నదల్చి
 భిక్షుకుఁ డాతని పేరువాడి
 నీ వనిన మాడ్కి బౌద్ధము నిలువ దనుము
 స్వామి ! మీప్రస్తుతాద్వైత మేమిటయ్య !
 ప్రాజ్ఞు లద్దాసఁ బ్రవృత్తు బౌద్ధమండ్రు
 నోరి చేతుల ? తగ వేది దూఱవలదు .

బౌద్ధమత మొకవేళఁ గీడ్పడునుగాక
 చెక్కుచెదరదు తద్ధర్మ మొక్కనాటి
 కెందఱున్నాగు మతకర్త లెందుసేని
 ఇట్టి మతస్రప్త నొకనిఁ జూపెట్టవయ్య !
 వైదికమతము హింసాప్రవణము గాన
 నిమ్ము చెడిన దహింసాత్మకములైన
 * శైవవైష్ణవముల కుపప్రభవములు
 జైనబౌద్ధములని వేరె చాటనేల !

* కొందఱిది విపరీతముఁడురు.

పాఠుఁడు

వైదికమతమ్ము తెగనాడు వారినాల్కా
 పటియలయిపోను బొద్దుల దరిసెనంబు
 పాతకమ్మండు వారి సంభాషణమ్ము
 విన్న వ్యక్తికి నరకంబు కన్నఁ గలదె ?
 తలఁగు మవలికి దారిమ్ము ములుచ యనెడు
 విప్రునకు నల్లి చూవఱు విన్నకన్న
 దోస మేమన్న భిక్షుకుం డీసడించి
 వేఁప కాయంత చేదున్న బావఁ డితఁడు .

బసవఁ డిట్లె మున్ను బొద్దుల జై నుల
 గాటఁగట్టి నటుకఁ గ త్తిదూసె
 నతని ఖడ్గధార కితని వాగ్ధోరణి
 కింగితమ్ములేదు హితవులేదు .

ఆన నే దే దెట్టెట్టూ
 వినిపింపు మఁటంచు వారు వీరొక్కట మూఁ
 గినఁ దప్పఁ గ్రుంకఁజాలక
 వినిపించె నతఁడు శైవ విప్రులగాథల్ .

కళ్యాణపుర రక్తగాథ లాలింప
 నొడలు కంపించు మహాద్రాక్ష మెసఁగు
 ఈ దురంతస్మృతి కెత్తిన భీతి
 నూరు నాఁ డొక్క పెట్టుఱ్ఱుఁతలూఁగె

నీ పాపకర్మ మీ కెఱుంగకున్నారె ?
 చాళుక్యవంశాబ్ధి జై నాతృకుండు
 జగ దేకమల్లుని సహజస్మృతైన
 త్రైలోక్యమల్లుఁ డీ దౌష్ట్యములకును
 గుఱియై ప్రభుత్వమ్ము గూల్చుకొన్నాఁడు .
 తన యుద్ధమంత్రియు దండనాథుండు
 బిజ్జలుఁ డధిపతి పీఠమ్మణించి
 సామంతప్రభువుల సాహాయ్య మెససి
 తైలవదేవు నాద్ధత్యమ్ము నడచి
 కళ్యాణ కలకమ్ము కలఱించినాఁడు
 బలదేవుడను వీని కులమంత్రి ప్రబలి
 సూయాణముల నేల చూఱుకొన్నాఁడు
 బసవఁ డీతనికై న బంధువేగాక
 మేనల్లుఁ డెల్లుండై మెప్పించినాఁడు
 మామ పిమ్మట ముఖ్యమంత్రియై తాన
 మాఱట రాజన్న పేరొందినాఁడు
 వీర శైవుండయి పే రూరులేని
 జంగమయ్యల కూళ్లు చదివించినాఁడు
 బిజ్జలుం డిది గని పెద్దకాలంబు
 చెఱుగొన నెట్లా కన్నొఱుగి దండెత్తెఁ
 బిమ్మట బద్ధసఖ్యమ్ము వాటించి
 రీదుర్విసేతుల కీమతాంతరుల

కన్నాళ్ళొ నిల్వలే దీ సామరస్య
 మెవ్వరో జై నుల నేడ్చించిరంచుఁ
 బ్రభువు శైవులఁ జితవధ సల్పినట్లు
 కల్పించి బసవన్న కాల్చివ్వినాఁడు
 అనాఁటి శైవ వీరావేశములకు
 వీరభద్రునకైన వెన్ను మన్నగును
 కాలాంతకునికైన గడికిండలగును
 హరహరా? యని శైవు లార్చుచున్నపుడు
 భూనభోగములు బూరటిల్లినవి
 కత్తులీటలు నెత్తు గ్రక్కుచున్నపుడు
 నెఱసంజవడువున నేల జొత్తిలెఁ
 దెగిన తలల్ మిఁటి దెగయుచున్నపుడు
 పుట్ట చెండ్రసియాడునట్లు చూపటెఁ
 బఱచునట్టలు నేల కొఱగు దట్టములు
 పెనసి వీధులు పీస్టుపెట్టలైపోయె
 కండలు, ప్రేవులు, గుండెలు, మెదడు
 కరములు, శిరములు, నురములు, నరము
 లడునునఁ ద్రొక్కనట్లపరూపులయ్యె
 తెగఁబడి యిరువాఁగు లెగఁద్రోలుకొనుచు
 నొక్కకొల్కిఁ దెచ్చి రూరు నల్దెసలు
 విడల్లఁ దొలివేల్పు వెఱిగిన కరణి
 నాబాలగోపాల మడలిపోయినది

మూసిన తలుపులై మొగసాల తెల్లఁ
 గలువోయి లోలోన గ్రక్కతిల్లినవి
 ఇంతలో వినరిన స్త్రేను గ్రుంకినది
 చిలిపి చీకటి కొడల్ నియ్యపట్టినది
 బసవ జగద్దేవ ప్రముఖు లారేయి
 కరదీపికలతో నగరులోన చొచ్చి
 పేరెత్తి ముమ్మారు పిలిచి విజ్ఞులుని
 అటవఁగా గొంతుగోసి రఁటయ్య పిదపఁ
 బెరరేగి బసవయ్య బీభత్సగురు
 సివమెక్కి నలుఁగడఁ జెలకట్టనీక
 పెన్నంది వడువునఁ బేరెముల్వాటి
 పుర మగ్గి బుగ్గయి పోవుగా కనుచుఁ
 బ్రళయ తాండవమాడి పడఁదిట్టె నందు
 రీ గాథ తడవిన నెల్ల వెంటలను
 సౌప్తిక పర్వమ్ము సాక్షాత్కరించు
 ఇదె గాదు సబ్బిసాయిర మండలమ్ము
 పాలించు కాకతి ప్రోలరాజన్య
 నతని పుత్రునిచే నిహతుని గావించి
 తన కన్నతండ్రి హత్యాశోష మెడల
 జై నమ్మ గాదని శైవ మిప్పించి
 రారోజు లా దీక్ష లా విజృంభణము
 లా మతోన్మాదమ్ము లలఁతులంబోవు

పాప మీతని నన్న ఫలమేమి చెప్పుడ !
 ఆ నూతి కా చేడ కంత వట్టగును
 నను నుల్లకుట్టు వాక్యమ్ము లాలించి
 పడగ విప్పిన త్రాచుబామయి విప్రుఁ
 డానోయి ! జాడసన్యాసు లెందున్నఁ
 గల్పనా చతురులు గర్వగంధాఘ్య
 లందు నీ వెంతయు సగ్రేసరుడవు
 పాపండజాతికిఁ బరదూషణమ్ము
 నాత్మభూషణ మన్న దలవాటుగాన
 మిముగాదు మాలదై వము దూఱవలయు
 వేదాలు తలక్రిందు వెలిగించినట్లె
 డపనిషత్సారాంశ మొలికించినట్లె
 అలతపుట్టంగ నువన్యాస మిచ్చితివి
 తైవులవై జబ్బచఱచి ప్రేలితివి
 పూజ్యపాదుల నెల్ల బోకరించితివి
 నెఱను లెన్నఁగ నిన్ను నీవ పోలెదవు
 తప్పున్న నిరు ఏళు లొప్పుకోవలయుఁ
 బాడిదప్పిన పక్షపాతమ్ము వలదు
 ములుచవై కథ నడ్డముగఁ ద్రిప్పఁ జన్నె ?
 వీనుల విందుగా వినవోయి నావ !
 బసవన్న ప్రేరణ బ్రాహ్మణుం డొకఁడు
 జైన వేషమున బిజ్జలుని వంచించి

వీషమిచ్చి నాడన్న మిషపెట్టి వాని
 సూనుండు హైహయ సోమేశ్వరుండు
 బసవని దెగటార్పఁ బరివార మంచి
 యిమ్మడి బిజ్జలు నెసకొల్పె నందు
 రాతఁ డీతని వెంటనంటి కొన్నాళ్ల
 కుళవిగ్రామమున యందొక పాడునూతఁ
 ద్రోయించి యూబిలోఁ త్రొక్కించి రటగ
 ఇందలి యాథార్థ్య మెఱుంగ కన్నా వె
 కట్టుగాథల మభ్యుపెట్టఁ జూచెదవు
 పరమతస్థుల దూఱు పాపానఁ బోకు
 మనృత మాడినవాఁడు శునకమై పుట్టు
 సత్యమాడినవాఁడు సాధువై పుట్టు
 నిహపరమ్ములకుఁ గా దీ బౌద్ధమతము
 పాపండ బోధలఁ బడిపోకు మన్న
 నౌను గా దనుచర్చ లతిశయిల్లినవి
 మెడఁబట్టి గెంటిన నుడుగరే మనుచు
 జనులదృఢతంపడి రనుమాన పడిరి.

ఇంత గ్రహించుచుండి రొక రిద్ద రదేవనిగా శివాలయ
 ప్రాంత కుటీతటి నికటపాదపశాఖలనుండి చోడభూ
 కాంతుని చారు లీకలహకాండకుఁ గారకులై రిగాన న
 శ్రాంతము బౌద్ధ వైదిక ప్రజా బెనఁగింతు రిదేవిధమ్ముగఁ.

పరుల కెఱుగవడక నరుకాఖి లందుండి
 రొండివిఱుగ జాలు దుష్ట్య రవుడు
 ముక్కు మొగము వగిలి క్కామొగములై రి
 కంచె కొక్కరుడుగఁ బంచజనులు.

గొడఁగి పాటు విప్రు గోష్ఠ్యద మధ్యంబు
 జెముడు గుబ్బవోలె జేగురించి
 గూబ గుయ్యనంగ గురువులు వాఱుచు
 గాలిగోపురమ్ము గడచె నతఁడు.

వాయవులియఁ దిన్న జాయెద్దుల విధాన
 బావిపట్ల నేటి రేవు గట్ల
 స్నానమాడు వివ్రజాతులఁ బడఁ గ్రుమ్మి
 చివ్వకెత్తి కాలు ద్రవ్వెరిట్లు.

ధరణి సురల ఫాలతలముల నక్షతలో
 కానిపించెనేని కడన నిలిచి
 పిలిచి నోభు లడఁచి పెంపుడు పిచుకల
 నెగయ విడిచి త్రోతు రిందె దొలఁగ.

అలవడ నేర్పిన వగుబుగ్
 గలవింకము లలికపట్టి కామధ్యములం
 గల గంధాక్షతలం దం
 డుల భ్రమ నిటలములు ముక్కుడొప్పలఁ బొడుచుగ్.

నుదురులు నజ్జయి నెత్తురు
కుడిపలుపడి బదులు సేతకుం జాలక వా
రదవదలై చిదగొదలై
సదనంబుల నొదిగి రమిత సాధుల వోలెన్.

గంధాక్షతలకేమి గాంగ కర్దమమైనఁ
బట్టించిరే సాలభాగములను
స్నాన సంధ్యాద్యనుష్ఠానములకు నేమి ?
కొదుగ కుద్దననీయ ముదికికొనిరె
తాళసంపుటికేమి దర్బాంకురములై నఁ
గీలించిరే బహుమూలములను
సమధికాధ్యయన ప్రచారములకు నేమి ?
జాతు లార్యలాకింత చదివినారె ?
దొడ్డివాఁకిల్లదే పని దూటితూటి
దిడ్డికంతలు పట్టక తెఱలి తెఱలి
బొత్తుగా నమరావతీ భూమిసురులు
దంగిపోయిరి మాష్టీల దౌప్యములకు .

కేలు మోడ్పుని వానిఁ గిగ్గాడి పని దూటి
కీల్లాడఁ బొడిచి మ్రొక్కించి రఁటగ
నీకటి పనికిఁ బంచెదనని తప్పితి
విడిమేలె యని పురు గేరి రఁటగ

ఇలు ద్రవ్యపెట్టెద నిందని మొఱగితి
 వేడి తెమ్మని బెట కీడ్చి రటగ
 మతము మార్చెదనని మాటిచ్చి కాన్పింప
 వేమందువని గూటమెత్తిరటగ
 బాధులం గొల్తువే ధమ్మపద మొకింత
 చదువుదే బోడవగుదువే జనపదములఁ
 బర్యటింతువె? లేకున్నఁ బ్రాణముండ
 దనిరఁటే రాచవస్తాదు లవనిసురుల.

బాఁకుపోటున నెత్తు వడయ వచ్చునుగాని
 ప్రేమామృతమ్మింత పిండఁగలమె?
 వాల్లభ్యమున మతవ్యాప్తి చేకుఱుఁగాని
 నీతివర్తనమందు నిలుపఁ గలమె?
 యుక్తివాదమున మే లూహింప వలెఁగాని
 భగవత్పదార్థమ్మ వడయఁ గలమె?
 ధర్మదీప్తికి నిబంధనము లేర్పడుఁగాని
 వర్ణవ్యవస్థ కేర్పఱుపఁ గలమె?
 ప్రాజ్ఞు లగువారె యీ ముష్టిభాగ్యమునకుఁ
 గ్రుమ్మకొని చత్తు రనవరతమ్ము వారు
 ప్రేలువెట్టిరి వీ రేమొ? కాలువెట్టి
 రిందుఁ దక్కువ దిన్నవా రెవరు చెప్పుడు.

పశుమాంస మాపోవ మెనవి త్రేచెడు యజ్ఞ

పురుషుని పండ్లుడఁ బొడిచినారె

అస్తి క్యమునకు దవ్వైపర్యటించెను

ధర్మ దేవత కాళ్లు దఱిగినారె

పనిపడి రక్తవాహిని నోలలాడెడు

ఖడ్గశక్తికి రక్షిగట్టినారె

తల తోఁక లేని వేదాంత మాదేశించు

శాంతిభద్రుని వెన్ను చఱచినారె

మతము మతమన్న నది నామమాత్రమునకే

స్వార్థజంతువు లీ చాయఁ జనవు వినవు

దీనిఁ బోనాడు నేటి వైజ్ఞానికుండు

యజ్ఞపశువయ్యె మారణ యంత్రమయ్యె.

మత మనున దెల్ల తెగలకు

హిత మొనగూర్పంగ వలయు నీ క్రియ హింసా

రతిమై నొండొరు రక్త

పులిఁ దేల్చిన విప్లవము పుట్టకయున్నే.

ఈ మాతస్వర్యము కాలగర్భమునయందేగాదు ముందే కళా
భూముల్ మెట్టునో? పూర్వపీఠచరితంబుల్ ద్రవ్య మా సాహితీ
స్వాముల్ లబ్ధిని మొత్తుకొందురో? మతవ్యాపారతంత్రముగా
నామోదింతురో? యిట్టివిస్మృతకథాఖ్యానంబుసామాన్యమా!

ఏవోవార్త లెసంగినట్లు పురమం
 దేవీధి గాలించినన్
 భావజుల్ కనుసన్నలన్ సయిగలన్
 భావించు రీకేవనే
 రేవుం డిగైదరంచు భూసురులు సం
 ప్రీతాత్ములై వల్లపుం
 ద్రోవల్ నూతురు పాపమూరుపులఁ బు
 త్తుర్ రిత్త చిత్తంబులన్.

అలుగురాజు

కృతీయ బంధము

తనపూర్వార్జిత రాజ్యలక్ష్మి నొక ధూర్తశ్రేణి కర్పించి వె
చ్చని కన్నీళ్ళుల వైదొలంగె ననుగుత్తానాథుఁ డేమందుఁ జ
చ్చినఁ గీర్తింపరె? హైహయూన్వయయశశ్రీకీర్తిదుష్కీర్తిగూ
ర్చిన తన్నేమని దూయఁబట్టునొ? ప్రజాచిత్తమ్ము గుర్తించెనా?

చివర కా సచివాయత్త సిద్ధి బ్రదుకు
పగటివేషముకన్న నిప్పచ్చరమ్ము
ఎత్తివచ్చిన పృథుశర్మ పెత్తనమ్మె
ప్రెగడం దిద్ది తన తృప్తి కగ్గమయ్యె .

నలునాళ్ల య్యెఁ బురంబు వెల్వడి మహీనాథుండమాత్యుండు త
త్కుల కాంతాజనతాసమేతముగ దిక్కుల్ దీనమై దూనమై
కలువో నేడ్చిన వప్పుడప్పుడు చమత్కారమ్ముతోరమ్ముఁగాఁ
దెలుఁగుం గాథలఁ దేర్చి శర్మ కడుప్రీతిఁగొల్వ నుల్లాసియై .

అలుగురాజు వాని కను భూసురాగ్రణీ !
 ఏడుదీపులందు నీడులేక
 వెలిగినట్టి కార్తవీర్యార్జునుని వంశ
 మప్రతిష్ఠకై న దని తపింతు.

ఇంతపాప మెఱుంగ మీ రేడుజగముల
 జంతువైన మా కొకింత లెస్స
 ప్రాభవమ్ము దొరఁగు ప్రభువెందుఁ గొఱగాఁడు
 వాని రాజ్య మవల వల్లకాదు .

వినుత రాజ్యమహిమ విడచుట మాకకా
 దెంతలేసి వారి కేనిఁ గలదు
 చేత వాతఁ గొలిచి జీవచ్ఛవములమై
 బ్రదుకుటెంత భంగపాటు చెపుమ !

ఇంతదనుకఁ బాప మెండకన్నెఱుంగని
 రాణివాస మవసరముల మఱచి
 నేల కొంగులనక నిదిరించుటకు నొత్తు
 రేయివగలు నొక్కరీతిఁ బుత్తు .

ధర్మదండ మిద్ధ ధాత్రిపాలించుట
 కైన మాకు వలసకైన దిపుడు
 రాజముద్రతోడ రాజసమ్మానాఁడె
 తగులఁబెట్టి వగలఁ బొగులనేల !

చేదిరాజ్యలక్ష్మి చిత్తముతోపాటు
 దిగ్విజితాన మెల్ల దిగులుగూరె
 లేక మోవకడరు రేవాతరంగిణి
 దుఃఖిగాన మొకఁడె తోడుమాటు .

ఇన్నిపాసి హృదయ మెరియని దై నను
 త న్నదీమతల్లి దర్శనంబు
 స్వర్ణనంబు దక్కి చననొల్ల దింతకా
 సిద్ధతటిని మాటు వృద్ధగంగ.

హైహయసింహసంహనను లభిష్ఠించు
 కృతకాద్రులం దల్ల క్రిందొనర్చి
 మధుమాసదివస సమ్మద కథాదులకై న
 యుపవనవాటిక లుత్తరించి
 సమదమల్ల గజేంద్ర సంరంభములకై న
 ఖురళికాగారముల్ కూలఁద్రోసి
 ముప్రొద్దు శుద్ధాంతములు చల్లులాడెడు
 జలకేళి సరసులఁ గలచియాడి

గుప్తభండారములఁ గొల్లగొట్టి శత్రు
 లూచకోఁతకుఁ దలపడుచున్న వేళఁ
 బ్రాణములతోడుతక బైటఁబడితి మిట్టి
 ఘోర మెదఁగూరి కంటికిఁ గూర్కురాదు.

వృధుశర్మ

అది యట్టివ రాజేంద్రా !

హృదయము పదిలించు కొనుఁ డదేవని వగవన్

మదిచెడు నొండాకఁ డైనన్

మొదటికి మోసంబు గదిరి ముప్పుఘటిల్లున్.

వెరవరి శత్రుకృతమ్మగు

పరిభవము సహించి వీలుపడినన్ దొడరున్

తఱి దప్పి తగిలినన్ మన

మెరియఁగఁ బొగిలినను సమస్త మెడలున్ సడలున్.

మన నొసటఁ బ్రాద్దుపొడిచెనె

జననాథా ! విపులరాజ్య చక్రభ్రమణం

బునఁ వల్లక్రిందులై కడ

చనిరి విశాంపతులు వారి చరితము లసదే !

చదురుల కింపనివైనన్

మదిగుదురుట కిట్టి వల్లమాలిన నీతుల్

చదివెద మెన్నో విధులన్

బది కొక్కఁడు సైత 'మొంట'బట్టునె తుదకున్ .

భావజ్ఞులు కార్యము నెడఁ

ద్రోవకుఁ డెదనమ్మి కొలుచు దొడ్డనప్రభృతుల్

మీ వాల్లభ్యము నిలువం

గావలఁతులు వారినమ్మికకు వలదుడుగన్.

దారనుతాదులతో ఘో
 రారణ్యము లనక దుర్బరాపహన కీ
 వీరాగ్రగణ్యుఁ డెంతో
 సూరిమి దై వాఱ మిమ్ము గొలిచి తిరుగఁడే .

జేసో మాపా త్రింగ
 త్నాతులై శత్రుజడధి గడచెద రాపైఁ
 తే వడదె చేదివిషయ
 మ్మొనద లిలుగట్టుకొనవటన్న నృపుండున్ .

అటగు మోనంగ రూపుచెడి వల్లకాడైన
 శిథిలభూముల కాన చేతుమయ్య
 విన్ననై క్రీడేవి కన్నీట నించిన
 శుద్ధాంతములవంకఁ జూతుమయ్య !
 గుంపుల వాటి నెత్తురు వాఁకలాడిన
 శృంగాటకములఁ జరింతుమయ్య !
 పొలిమేఁ లొత్తి శత్రులు కత్తిగడిగిన
 రేవాంబువుల దోయిలెంతుమయ్య !

చేదిరాజధాని కీ దురదృష్టుల
 కెన్నడొ ఋణము దీతె నింకమోఁదఁ
 బుతపడినఁగాని పాలనూచాపురి
 కడుగుపెట్ట మిది యథార్థమయ్య !

నీ వనినట్టు లీతఁడాక నీతికి నిల్చి విరంతరమ్ము మా
సేవకుఁ జిత్తమన్ని కొలిచెన్ గతవృత్తము విస్మరింప కా
భావజరూపులన్ సుతులఁ బావనశీల భార్య నీ క్రియన్
భూవరుగో సమై గహనభూములఁ ద్రిష్వి సమాత్యులుందురే !

కాళులుపొక్కి బిడ్డ లొరగాలిడి లంఘిసమక్షమందుఁ గ
న్నీళులు గార్చుచున్నపుడు నేలఁబూడి భృశార్చి బొక్కుని
ల్లాలువగర్చుచున్నపుడు లక్ష్మముసేనఁగఁ మన్నిమిత్తమై
వేళకుఁగూడు నీళ్లనఁడు వేసఁగడిదఁగఁ గూర్చి యెట్టిదో ?

అన్నిటికన్న మా హృదయ వివేచికఁబుగ దుఃఖి దూనమా
చున్న దదేటి కందువో ? సమజ్జ్వలహృదచక్రితలందు మా
విన్నదనఁబులన్ గృతకవేషమున్ వినిపించి నుందు మా
పిన్నలఁ బెద్దలన్ బయటఁబెట్టక పోరఁగించుఁ బుణ్యుడా !

తాతలు తండ్రు లీ కరణిఁజచ్చిఁటయ్య మామలనీల భ
ల్లాతకి తైలవస్త్రము లలాబుశలాఁకుఁ యన్ సహించిరే
లాతములన్ ధరించెరే ? దళారులగోలఁ జరించిరే యప
ఖ్యాతికి దుర్విసీతికిపుడై తిరునన్ ప్రభుశర్మ సర్పిలిన్.

ఏటుపాటు తప్ప దే యెఱ కా గొడు
గెట్టి ఘటకుడైనఁ బట్టనలయాఁ
తాత లందలములఁ దలఁకిదు లై రని
మనుమ లేన్దు నెక్కి మడియువారే ?

మన పురాణగీరు లనుపమ తేజలు
 మాయలొడ్డి విక్రమముల నడ్డి
 ఆత్మరాజ్యభోగ మనుభవిండు పెరింగి
 అవతిష్ఠ కగుదుమందు రనఘ !

ఖడ్గధారచేతఁ గొటిల్వనీతిచే
 నేల నాల్గుచెఱఁగు లేలఁగలరు
 శాంతిముద్రచేత సాజన్యవృత్తిచే
 నెల్లదముల బిచ్చమెత్తఁ గలరు .

ఆత్మరక్షణమున కాయుధజీవన
 మృన్య సంగ్రహమున కాదరమ్ము
 కార్యసాధనమున గొటిల్వతనత్రంబు
 సౌఖ్యజీవికెప్పుడు శాంతివలయు .

గ్రన శాంతిదూరమయి కాననభూమాల సంచరింతురో ?
 లమాత్మరక్షణకుఁ గృత్రిమసాధనముల్ వహింతురో ?
 కము దైనమంచు మొగడస్వదురో ? తెగి విక్రమింతురో ?
 వర ! నిర్ణయించుకొని పోదగు నీ పితలాట మేలొకో !

కా మమృదనమిట్టి నై దొలఁగు డేలీలన్ సమరింతుమో ?
 మ్మొందుల కబ్బులేడు చెడఁదాఁగెన్ బ్రహ్మతేజంబు మా
 దారొక్కన్న రిప్రప్రపంచమున తుత్పతమ్మువాటిల్లు మీ
 దేవాంఘ్రి సమర్పనాభరతికిన్ బూర్ణాయురభ్యున్నతుల్ .

సంతోషమునసాగుఁ డంద్రధరణీ సామ్రాజ్య మిం గోట సా
 ధింతున్ జేదిధరాధిపత్యమునకై దిగ్విధులన్ ధక్క వ్రే
 యింతున్ వై దికధర్మసంస్థితికిఁ బ్రత్యేకధ్వజస్తంభ మె
 త్తింతున్ దుర్భరవై రిగర్భదళనోద్వృత్తిన్ బ్రవర్తించెదన్.
 ఇకశాంతిపుము రాజ ! తావకమనోభీష్టముల్ గుర్తించితిన్
 సకలాశాముఖినీమ లుల్లసితె నిష్టప్రాప్తి సంధిల్లె మా
 కకలంకోదయభానుమండలమయూఖాగ్రమ్మ లొక్కుమ్మడిన్
 బెకలించెన్ వికలమ్ముగాఁ బృథుహిమానీదుర్గ మార్గమ్ములన్ .
 అనువల్లుల్ సెవిసోకుచుండ సచివుం డాసన్నభూశయ్యపైఁ
 గనులన్ విచ్చి పరాత్పరస్మరణమున్ గావించి విప్రోత్తమున్
 గని క్షీగన్నులనవ్వి భూభవునితోఁ గాల్యమ్ములన్ దీర్ప వె
 న్నొనె నాపైఁ బనులంబ్రవర్తిలిరి తక్కుంగల్లువా రెల్లరున్.

తిక్కమాయగంధిలజలమ్ములఁ గ్రుంకి

బడలిబిడ్డున కేవనడెచువారు

తడువులాటక కొంతవడి తేపటగిలోఁ

బట్టాంశుకము లాటఁబట్టువారు

ప్రాయిరాజ కెత్తుగామ్మన కుడ్డుకుడుచుచుఁ

బొగచూరు కనులంటఁ బులుమువారు

ఆకటిచిచ్చున కగ్గమె లోలోన

గొడగుచు నకనకల్ గుడుచువారు

మట్టమధ్యాహ్నమునకైన మాప్కినంజి
మొత్తమొకట గుడారమ్మ లెత్తినారు
తీరయాత్రామిషన్ దిగ్విదిక్కులనక
పరిజనముతోడఁ బయనించె బార్ధివుండు .

ఆ దీర్ఘ దీర్ఘ ప్రయాణ మొకపుడు
చుట్టాను డైనది శుద్ధాంతమునకు
అడు గామడైనది యనుఁగు బిడ్డలకుఁ
గూర్చుండి తృప్తిగాఁ గుడిచినారన్న !
వన్నుండి హాయిగా భాషించిరన్న !
గుంటకు గుక్కెడు క్రోలివారేమొ ?
నిల్వుగాళ్ళుల సుంత నిద్రించిరేమొ ?
ఉటుకు బెర్మాళ్ళగు చోపిన్నాళ్ళు
క్షేత్రమున్నెడ నిల్చి సేవించినారు
తీగమున్నెడఁ గ్రుఁకి తృప్తులై వారు
స్థల పురాణమ్మల చవిచూచి చూచి
తన్నహత్వమున కౌదల లూఁపినారు
చేసేత దానముల్ చేసి చేయించి
దివ్యలింగములన్ బ్రతిష్ఠించినారు
పిమ్మటఁ బృథుశర్మ ప్రేరేపణమున
దక్షిణదేశ యాత్రామిషం గదలి
మధ్య మధ్యం గొన్ని మజిలీలు వదిలి

* మిల మిల మెఱయు చుక్కల బాట దవిలి
 వింధ్య భూధర శిరోపీఠు కొ వె. లి
 నర్మదాంతర్జలోన్మజ్జనమ్మాడి
 కార్తవీర్యుని శౌర్యగాథలం బాడి
 అంచ లంచలుగ బ్రహ్మపర్వ మెడసి
 ఆంధ్రభూమికి జేరి రటుపైనఁ గదలి
 దక్షిణోదధి దొట్టి దరిసించినారు
 సప్త గోదావరస్థల వైభవమ్ము
 తుల్య భాగా కథామల మేళవించు
 దక్షిణాటి కథల్ తలపోసినారు
 అటు సని శ్రీకాకుళాంధ్ర నాయకుని
 సేవించి హంసల దీవి భావించి
 నీలశృంగ మ్మింద్రకీలమ్ము దఱిసి
 కడుభక్తిఁ గనకదుర్గను సంభజించి
 క్రొంచ భేదన కథాకథన ప్రకర్తి
 దరలి శ్రీ వైకుంఠపురము దర్శించి
 తిన్నగా నమరావతీ ముఖమ్మైరి
 నది, నిధి గలవని ముదితాత్ము లగుచుఁ
 దత్పుర ప్రాంత కాంతారమ్ము సేరి
 రమణీయ పట కుటీరమాలు సేర్పించి

---

* మింటి మీఁది తెలఁగుభువనంలు కాశీరామేశ్వరపు బాట లందురు.
 ఈ వృద్ధాచార నునుహ్యత మయినది.

ప్రవిమల కృష్ణాతరంగ పంక్తులను
 బ్రాద్దు ప్రొద్దుఁ గ్రుంకఁబోదు రవ్వేళఁ
 జూడ మూఁగెడు వారి చోద్య మేమందు
 నడుగఁ బైఁబడువారి యాత్రమేమందు
 ఔను మీయాహ సత్యం బన్న దాఁక లే
 దితఁడు రాజని నిర్ణయించు నొకఁడు
 అయ్య లెచ్చట వాసి రనువారి కన్నము
 న్నభిధేయములకు నట్టాడు నొకఁడు
 ఆకృతులిట్టి వెంబైన లేవనువారి
 ససహసశ్శస్త్రిమై నరయునొకఁడు
 ఈ వేషముల కర్థమేనున్న నేమున్న
 డన్యుల వంచించ నను నొకఁడు
 గున్యకోలు గొనుచు గుసగుసలాడుచు
 గచ్చపెరిఁగిట్లు గదియు ప్రజను
 చూచివారికేమి చోద్యమ్ము గదిరెనో ?
 ముక్కుమీఁద ప్రేలు మోపికొనిరి.
 అవసర మెఱిఁగించి విప్ర
 ప్రచరులు పృథుశ్శక్తి కిటుకువాఱిన దని భూ
 ధపు నన్నిధి కేఱెంచిరి
 వివిధాకీర్వచన రచన వినిభృతముఖులై .

నృపు డంతంతం గను వాఁ

డవహాస్య వచనములాడు నాత్మీయుల నాఁ

గి వదింబది నమ్రుండై

కృపసేయఁ డటంచు నొసటఁ గేలదియించెన్.

ఇంతలు కన్నులై మొగమదింతయి శక్తి తదీయపుత్త మా
సాంతము విన్నె భూపతికి సర్వజనుల్ జయనెట్టిరత భూ
కాంతుఁడు దొడ్డనాగ్రణి పకాపకనవ్వి పెద్దనాడు ల
త్యంత రుపాకషాయిత దృగంచలు లైరపు డొక్కపెట్టునన్.

దిక్కులు పిక్కటిల్లఁ బఱతెంచె జయధ్వను లంధచోళ భూ
భక్తుల బాహులన్ నిదురవోవని శాసన ఖడ్గధలన్
స్యక్తత బౌద్ధధర్మభజనంబుల భట్టకపీండ్రచాటు కృ
ద్వాక్కుల జృంభణంబు లరివర్గభయంకరమయ్యె నయ్యెడన్.

అది వినుడంచు భూమిసుగు లల్గుమహీపతి కాకథల్ వృథా
హృదయము ల్ వది చి రది యిబ్బడి ముబ్బడిజేసే శర్మప్ర
ల్లదములుపల్కుచుండఁ గృకలాసమునై చి మహాజనమ్ముపైఁ
బదరిరి మాఘు లయ్యదరి పాటొకనాటిదికాదు కాదనన్.

భట్టాకఁ డింతలోఁ గెరలిపాడె సముజ్జ్వలమార జిద్యశో
ఘట్టము లంతఁబో కచటికర్మపులన్ దెగిదూయఁబట్టె న
ప్పట్టునఁ దైర్థికుల్ కలఁకన టిరి మాఘుల దౌష్ఠ్యమావఁగూ
చ్చిటినవారి గూబమెలిపెట్టిరి మొట్టిరి నెట్టి రుద్రతిన్.

గజగజలాడి రేవు తిరుగుబడనేరమి గంచెకొక్కడై
 గుజగుజవోయె శర్మ కనుగొల్కుల నెఱ్ఱసెరల్ ఘటించి నాఁ
 డజముఖుఁ డేమిసేయఁగలఁ డల్లవఃపీపతి యాజ్ఞ వొడ్డన
 ప్రజ పెరరేగి బట్టు మెడవట్టి బడల్పడఁగొట్టి కట్టినఁ.

వెక్కుచుఁ బట్టెడు నువ్వులు
 గ్రక్కుచుఁ జేయెత్తి మొక్కి కావరె యనుచుక
 బిక్కమొగంబున నాలుక
 గ్రుక్కెడు నవ్వంది మేనఁ గుక్కచ్చులిడక .

చూచి మాస్టేలు తిన్నఁగా నుఁగి రవల
 బాదనాయఁడు కెను గడ్డపలుగు వంచి
 బట్టమెకఁ జుట్టి యెట్టి దై వమ్మ వినునొ ?
 తగు నడక మొఱులీసుమంచు దఱిమి పలుక.

కదలెమహాత్ముఁ డుత్త రముఖమ్ముగఁనొట్రిలుకాళ్ల తోఁగడల్
 చెదరిన పాగతిఁ జెనుటచి త్తఃశోఁ బహు దీనవృత్తితో
 మదమణఁగారె లెమ్మనిర మంచిదికాదని రింక నేమిటో
 వదరిరి వారువీరు బడవల్పిడివాదమొనర్చి రుచ్చిలిక.

అల్లుగుర్రాజు

చతుర్థ విభాగము

ఎక్కడి నీలివార్త లరలే ! నిశానమ్మనఁ జందనోలులోఁ
బొక్కినవంత నేవకడ భూపతి కొల్లయి గూఢచారులం
దొక్కనిఁ బిల్వంబుచి ననుఁజూచితఁబుల్ పచఁచికోవముక
బుక్కిటఁ జిందలుల్కెఁ గలువోయి సభాసభిగ్రక్కతిల్లఁగఁ.

తేరకుఁ దేరమేసి విన్నాచెనఁ హరకొట్టి కొమ్మునకొ
దూటుతురా! పరాయణులదొక్కి పుష్పములాచరించినకొ
సైరణసేతురా? ములుచుజూచె లేపోని? స్వజాతి మాత్రులీ
తీరున కంగవించి పలుతెంతురె? ముక్కున నావిగల్గినన్.

ఎవరో తైరికు లేగుడెంచిరంట? పోనీ వారితోఁ గలవ్యభు
దవులమేల్? యొకప్పుడట్టిది తటస్థులైన యుద్ధాస్తులె
చివరంటకొఁగి గుంటునై యులువలె నొకప్పులూబామునో
శవయజ్ఞమ్మునఁ దేల్చుట్లయి సభాస్థానమ్ము సొత్తెంతురా?

అనినకానూళ్లులు మత్సరముఁ దిగి కట్టె మోము లల్లల వం
చిన నాగుబ్బుగ రేగె ధిక్కరులు బాసిపుత్రులఁ దెంచతో
మునుముకొనొత్తములఁ బెద్దలకు మోముల్ మొత్తినట్లున్నవం
తనభట్టుడైన మోముకొంచు భయం నిల్చి కేల్తోడ్చినకా.

గుబగుబలాడి కొల్లు సుగిగుడమటుల్ కలగుండు వడ్డ దం
దుబికిన శబ్దవిప్లవమునుండి ప్రశాంతి తరంగమాలికల్
ప్రబలిన వందులో వెజుగుపాటటుపైన విచార మంతలో
దిబురులు మెండుకున్న పతి దేశములై నభ నల్వలంకులకా.

పైకి బతాకమాస్త మెగబట్టి నృపాసుఁ డాదరాద్భుత
శ్రీ కమనీయ దృష్టులటు చేర్చిన భట్టుడు మోకరిల్లి రా
జాకొనవాకొనెకొనెకొనెత్తఁ! యియ్యెడలాడివచ్చితికా
మీ కొలు వెంత చల్లదా? మేలొడఁగూడిన దిలవట్టుకుకా.

ఈ విహిత ప్రచంచమున నిండుకుకా భవవిద్ధ శౌర్యగీ
తామృత పాన మత్త విభాంధ్ర ధరాతలముగ్రదైవత
గ్రామణి నైన గైకొందు గాన ముముకా దెగి పాడినాడ నా
స్వాముల చీమసంబు లెకలెక్కినను లేమనసేర్తు భూవరా!

ఇతఁడటే చోడరాజేంద్ర సంస్థాన వి
ద్వాంసుఁ డేమాట్రహ్మసర్చనమ్ము!
మొగమాఁడు నాలకమ్మునకైన దీనియ్యఁ
గొలిపించుకొన్నదే గోప్పరసము

శ్రీవారి భిక్ష 'కాసి'చి నోరమ్మకొ
 న్నాడిట్టి మలప లేనాఁడు లేరు
 పాపండు గుణ గాన పక్షపాతి మదంబు
 తలకెక్కి కక్కస మొలుకఁబోయు

వక్షి వాగినట్లు పడిపోవు నన్యల
 సరకు సేయఁ డితని జతనమేమి ?
 బండకొయ్య వ్రేయఁ బట్టి తెండని పాచి
 తొడిగి రినువతొడవు మెడ దునుంగ .

కడకు నాసితి పులి^{థి}నోటి కండ యయ్యె
 “బ్రదుకు జీవుడ” యని బైటఁ బడితి నప్పు
 డొడలు సెడులేమి ? ప్రాణమ్ము లొడ్డుకుడిచె
 జేద మేసిన పసరమై చెడితి నన్న

కాలాహి వోలె నటుతక్
 వ్రేలు ఖనిత్రమ్ము నూడఁబెఱికించి స్వపుం
 డాలోకనారుణద్యుతు
 లోలగ ముఱ్ఱుఁత లూప నూర్చి వచించుక .

ఏల వగచెదు ధూర్తు లిటేల వచ్చి
 రెవ్వ రలుసిచ్చి రాంతర్య మెఱిగి రెట్లు
 ధవళ శంఖ మహారాజు దర్శితారి
 ప్రాణ మానాపహరణ ప్రవీణు డనరె ?

బట్టు

అంటి మంటిమి దాని కీతయ్యె నధిప !
మన మహాత్ములలో విభీషణులు గలరు
క్రించులకు నింటిగుట్టు వట్టించినారు
చిట్టచివరకు లంకకుఁ జేటువొడమె .

పాడి రాడిరి బ్రాహ్మణప్రవరు లెల్ల
నన్న పాపానఁ బోఁ డొక్కఁడై న నందుఁ
ద్వద్గుణము లింత తడవిన దంగగొట్టి
రిట్టి యసహన బుద్ధు లెందేనిఁ గలరె ?
కలఁతలకు నెల్లఁ బృథుశరర్థ కారణంబు
మింటఁబెట్టిన దీపమై మిడిసిపడియె
నన నదెట్లను నరపతి కను నతండు
మతకలహ మింతకుందెచ్చె మనుజనాథ !

చేదినాథుఁడంట జితకాళి యసనొప్పు
నతని మంత్రి దొడ్డనాభిదుండు
వానికొడుకు లున్న వా రెనుపోతులు
కొండతోడ మాటుకొనఁ గలారు .

మేచ్చుధాటి కోడి మేదిని విడనాడి
తీరములకు బయలుదేరి రంట
అందుఁ జిత్రమేమిటందురాశాత్యమ్ము
బ్రహ్మకై న సంతపట్టదెందు .

కార్తవీర్యుని పాప సంకలము లంటి
 తన్నివృత్తికి దైవశ్రుతిలు చాల్చి
 తీరముల స్రుంకుటకు నేగుదెంచెరలవె;
 దూడగడ్డికి చాడెక్కమరె? నృపాల!

వైంగ నియమ మొందు పాటించి రని విందు
 నుడువు లెచట వెల్లవడునో యచట
 సిర నివాస మేకవటుచుకో నెంచినా
 చిట్టి నిర్లక్ష్యమునై లెఱుంగుండునుచు.

చోద్య మెసంగి తీర్చునడు చోడనృపాలున కెక్కబల్కు నే
 విద్యలు నేర్వకీ కృతక వేషములక భరియింప నేర్తురా?
 మాద్యదీభమ్ములై పిలువహార్షంగ నడవదురా? శతాత్ములే
 యుద్యమముల్ ఎలంచిన జయోపసంకల్పములగా గనంబడుక.

బుద్ధ జయంతిలోడ మహిమొన మహాదేవుం బుట్టరాని దు
 ర్బుద్ధులు పుట్టి యుండును? సబుద్ధుని నచ్చటి కంపియుండు న
 య్యుద్ధతుండందుఁబోయి విజయోద్ధరులం గొనివచ్చియుండు నీ
 వద్ధతి తోల్ల రోకరుల: బాడినదే గద? యార్యజాతికిక.

వలను నెఱుంగ క య్యమునివంటి విజేతయునైత మెన్ని గుం
 డెల నెఱు కాలువెల్లను. కడిది మగండగు గాక యాతఁడిం
 దలఁతులం బోదురే? బిరుదులై తెగఁజూతునుగాక నెత్తుటే
 రులు ప్రసహింపకెంత పిసరున గబళింపంగలేరు ముష్కరుల్.

అన్న మాట్టేల కుడుకెక్కి విన్నవించి
రీటి బావల తుదకిబు నోట జొచ్చి
మూడి నెత్తునటన్న పూజాడ తెలిసె
నేని గృహంబు బలి దేయమే నృపాల !

తప్పి చాచె నుకేనున్న దంగిరి
రిమ్మగలచేని దగు పన్నిదలస్త్రాసటుండు
తాటలొలచెద నుని కాలుద్రవ్యమండ
ద్వారమునయందు గలకల స్వనులెసంగె .

కొలు పులికిడియె బట్టు
ల్లల నుడికెక్ సృవతి సాభిలాషుడయ్యెక్
నిలువునఁ జెమ్మట దొరగక్
బలుమోమయి వచ్చి ద్వారపాలకుఁ డనియెక్.

అవధాదుదేవ ! సర్వ
వ్యవహారము తల్లకిందులై నది శత్రుల్
సివమెక్కి రాజవీధులఁ
గవసిరి వెటపుట్టి వ్రజ కకావికలయ్యెక్.

పెడదిరిగిన తొక్కలు బా
రెడు తొమ్ములు జంగకాళ్లు లేనుండు మెడలా
నడగొండలకుం బెట్టని
తొడవులు కిమ్మన్న బ్రతుకుదురె మాబోధుల్.

తమలో వితండ్లవాడములు పెంతురదేమొ ?

వరులు నోరెత్తిన బ్రతుకనీరు

వెరవుమైఁ జెవిచెవి గఱచికొందు రదేమొ ?

చూపఱ నరగంటఁ జూడనీరు

తలవాయఁ బచ్చిబూతులఁ దూలెద రదేమొ ?

సణగువారల బాటు సాగనీరు

క్రించులఁబిల్చి పాడించుకొందు రదేమొ ?

బట్టువారలఁ జెలకట్టనీరు

భటు లదేమిటన్న బాహువృణించిరి

మిమ్ముఁ బొగడువారిఁ గ్రుమ్మివిడిచి

రేమి సెప్పవాడ నిటు దాడివెట్టినా

రరుగొ ? ప్రాంగణమ్ము డఱిసినారు .

త్రోచినడతు రుగ్రదూతల భ్రాతల

జన్నివిడిచె నల్లు జనవరుండు

ప్రభువు చిత్తమంచుఁ బనివిను నంతలో

జోదు లొకటఁ గొల్చు సొచ్చినారు .

కడలు గ్రక్కతిల్లఁ నడచువా రల్లంత

పుడమి పతికి మ్రొక్కి రెడమచేతఁ

బిదపఁ బేరువాడి పేరోలగమ్మెల్ల

వినువోవ నిట్లు వినిచినారు .

రాజేంద్ర ! యాంధ్ర ధరా రాజ్యలక్ష్మి
 నీ బాహుశయ్యపై నిదుర గూరినది
 విమతులు నీ యుద్ధ విజయ చిహ్నములు
 గౌరవప్రదములు గై సేతు రెవుడు
 నిరుపమానంబైన నీ చరిత్రంబు
 హరి దప్తకమున యుం దవఘళించినది
 నినుఁ బాడి యాడక నిదురపో రంధ్రు
 లెంద రాంధ్రావని నేల లేదిట్టి
 యనవగీత చరిత్రులం దొక్కఁ డున్నె!
 నీ ప్రాపు వడయక నెగడ దిందొకటి
 లగుట నీ యాశ్రయ మర్థిఁ గోరితిమి
 కుటిల వర్తను లింతకుం దెచ్చినారు
 జాద్ధుల నుసికొల్పి బాధించినారు
 బట్టుల నెసకొల్పి పరమ నైస్థికుల
 నరువుగా దుర్భాష లాడించినారు
 తీరయాత్రల కేగుదెంచు మాకిట్టి
 మత కక్ష లేల? దుర్మానంబులేల!
 మనవి చేయుటకుగా మారాజు పంచె
 మందలించితి రయా ! మరియుద దక్కు
 తల మీఱి నడచిన మలప బట్టునకు
 మెడత్రుంగ నొక యిన్నతొడవు వెట్టితిమి
 కడకుఁ బ్రాణములతో విడిచి వుచ్చితిమి

కోటి జన్మలకేని గురుండఁ గలదు
 మాప్టీలపే గానుదురాబ లెడలి
 మమ్ము మా నల్ల విప్రమమ్ము గైకొనక
 తమ కేడు లేక కప్పించినారు.
 వలెనేనిఁ జెయిపాపగలము రమ్మనుడు
 తలఁచినఁ జేయెత్తి తొలఁగి పొమ్మనుడు
 పేవనిపానురు. ర చిరుదు యాడ్పించి
 చౌహత్తమల్లునఁ శౌర్యమ్ము బుడిపి
 పచరింతు మాత్మీయ పౌరుషాదికము
 ప్రకటింతు ననుచును ప్రజ్ఞాదికమ్ము
 మిమ్ముఁ గైకొనకింత మేరిబోయితిమి
 శూరులొక్కవచ్చెడి జొఱఁబాఱరై నఁ
 జొచ్చి ప్రాణములతో సురింగి పోరెందు
 నేలిన వాణ్ణి కెఱుంగకున్నారె ?
 మనవి పుట్టెనను సుకరిబోయెవము
 ఈ రెంటు గీడు మేల్లేర్పటి చుకొని
 అంతు పెట్టించి నల్లనుసరించెదము
 నేటికి నస్తు మంచేటమొగాల
 వినవిన నడచి రా చిరాగ్రగణ్య
 లంతలో మాప్టీల కాగ్రహమ్మెసఁగి
 బాహుస్పళించి భూపతివంకఁ జూచి
 ముందెడ చేయెత్తి మ్రొక్కినందులకుఁ

దత్తరాగములు లేటిని పవలయు
 గొంచక కొలను నొత్తొనిం బడు
 గలువోవ నారిపండులు కెయవలయు
 వాచపు లెడలగా వాగినందులకు
 కొండనాలుక లంట గోయింపవలయు
 తమరాజు టరిది పెత్తనగాండబతడు
 ఈవలనం బేదలేలుచున్నారె ?
 తమ్ము గైకొనకున్న దక్షిణులంట
 ఇచట దక్కువదిన్న దెహ్మారుచెవుడ !
 ఒకయూరి కాపు వేరొకయూరి వెట్టి
 పర దేశికే యింత పౌరుషమున్న
 మాదృశులకు నెంత మాత్స్యముండు
 నీ యువతూవులపెపె లెల్లము ?
 బోటుబుట్లయి కాము నోడిచి గెల్చుటకు
 నుట్టిగట్టుకొని యిం దూరే యెచుంట
 మధిప ! చూతుండేల ? మాన పెట్టింపు
 డౌ దలల్ వ్రేసెదమని పండ్లు గొఱికి
 కలవింకముల వీడ్చి కాల్చివృన్దెడల

అగడమేమిచెప్ప ? అవి యబ్బలు వీరుల ఫాలపట్టికా
 భాగములందువ్రాలి చిద్రుపల్ వడగాబాడిచెదదాస్యముల్
 జేగురుముద్దలైన నెడ చేగొని సేతుం దాచి రాయెబో
 గాంగల కార్యమిట్టియెడ గాదన నోరువ రుగ్రకోపనుల్.

అప్పుడు గొంకరాజుహృదయమునఁ గొంకియుఁ బైకిమాత్రమి
ట్లాప్పమి సంఘటిల్లుటకు నోర్వక మామృత నొత్తివల్కి మా
చెప్పెడిదేమికద్దు వివశీకృత చిత్తులు ధర్మనిర్ణయం
బొప్పురు పిన్న పెద్దలన రుద్ధతులై తెగఁజూతు రెల్లెడకా.

అన్న మామృత తలవంపులైన వంచుఁ
బిచుకలం జంపు తులువల పీచఁమడఁప
బ్రతి నవట్టితి మింక మా బ్రదుకు లేల
తల తెగియుఁ దోఁక బ్రతుకు తెందులకుఁ గాను .

పొగడ దండవెట్టి పొడిపింతురో లేక
సోదె గొందురో వివాద మేల ?
ప్రాణవణము తోడి పందెమ్ము నలు మనుఁ
డెట్టిఁ డైనఁ గన్ను గొట్టఁగలము .

రాజు

మేర మీఱు తెంతవారికిఁ గూడదు
గర్వగంధ మింత గాన మెందు
మా ప్రదేశ మేమి ? మా పుర మ్మెడ సొచ్చి
వెఱపు దక్కి జబ్బు చఱతురయ్య ?

ఇట్లు వచ్చియింపుఁ డని పంచనే విభుండు
పొడిచి గెలుచుట కంచె గాఁబోలు నతఁడు
కానీ చెయి చేసికొను బుద్ధి కలదయేని
మేము వెట్టిన యాంక్షకు మీఱరాదు .

మీమీ జయాపజయములు
మా మర్యాదలకుఁ దీసిమానము లగుటకొ
మీ మానవేంద్రుఁ దోడ్కొని
కామకరండంతఁ దేలఁగల దళలమ్ముకొ.

అనుటయు వారురక్తముఖు లన్నిటికేము గలార మింత మా
జనపతి తోడటన్న నృపసత్తముఁ డిట్లను మీరు మాప్తులకొ
జెనకిన వారు మీ పతికి సేవలొనర్తురు వారలొడిరే
ననుగువిభుండు బాంధవసమన్వితుఁడై మముఁగొల్వఁగావలెకొ.

కలవింకలఁ బొరిగొని నం
దులకుకొ సిగలంటఁ దఱుగుదురు మాప్తులు మీ
కలబిరుదు లూడ్చి పారలఁ
గొలువవలెన్ బాసదప్పఁగూడ చెప్పెనకొ.

దూతలు

మీ రనినంతకొ దగుదుమే నృపచంద్రుఁడే ! చెట్లొడ్డ వా
కూరులవల్ల లాభ మొనగూడదు మా దొక విన్నపమ్ము క
ష్టారక పంచెముల్ చఱచుటొప్పదు మీరుజయింతురేని మీ
కోరినయట్లానర్చుటకుఁ గొంకము మే మొకవేళ గెల్చినకొ.

మీ సుతనిచ్చి మా యనుగుమేదినిభర్త కొకింత గూర్చుండ
ర్థాసనమిచ్చి మన్సుఁ డఖిలాంధ్ర ధరాతలవై భవప్రభా
భాసురకీర్తివై పడుపుఁబన్నిదముల్ పచరింతురే ? ప్రళం
సా సముపేతవర్తనకెసంగు మహాభుజులింత మెత్తురే ?

చోడగొంకని కిది చోద్యమ్ముగాఁ దోచి
కొంత తలఁపులోన గ్రుక్కి క్రుక్కి
ఎట్లు తెగక తుదకనిష్టమ్ము నూచింప
మాప్తులీడఁబోక మల్లబడిరి .

సభకు నొడలు వెఱిగి సమ్మతించినతోన
బట్టువాని కుఱక వండ్లుపులిసె
నురింగిపోవఁ దలఁకి చోడుండు తలయూఁపె
నంతలోన సభ సమాప్తమయ్యె.

మఱునాఁడు చాటఁబంచిరి
పురమన నివ్వార్త విన్న పురుషులు స్త్రీలుక
పరువడి జనుదెంచిరి క్రి
క్కిఱిసిరి యక్కట కటాల క్రిందకొ మీఁదకొ .

వేరు వేరఁ బేరు పేర నిర్వుర కిర్వు
రధిపునాజ్ఞ నిలిపి రవల నివలఁ
గాలనిర్ణయ ప్రకారమ్ము నిర్ణేత
లొండొరులను విడిచి దుద్దవిడిన .

జనము లొత్తగిల్లి చప్పట్లు చఱచిన
నుచ్చిలికిఁ బొగడ్డలుప్పత్తిలై
మాప్తు లొడియ మిన్ను మన్నేక మైనది
ఇదిరు లొడియఁ బ్రాణ మొల కఱచె .

వారెవా ? పెదమాష్టి వంటిఁ డున్నాఁడయా ?

తోరహత్తము నూపి త్రోచి విడిచె

చినమాష్టి తక్కువ దిననేమి ? నీసక

మ్మన నుప్పళించి తొమ్ములు వగిల్చె

బ్రహ్మనాయం డటే పైకెత్తి పెదమాష్టి

నడుగులు వడ నేల కడిచినాఁడు

పేర్పీడటే వాని పెదతల కీలూడ

చిన మాష్టి కోలెమ్ము తునిసినాఁడు

పాప మన్నన్న ? మాష్టీలు బ్రదుకు టరిది

ముక్కునన్ నోట నెత్తురు గ్రక్కి-రదిగా ?

కాలు సేతులు దేలి వగర్పు సాగెఁ

గొంప మునిగిన దని ప్రజ గొల్లుమనెయె .

వేత్రహస్తలు జడిసి పిర్వీకుసేయఁ

దెరలి పాయలు పాయలై విరిగె గూపు

కత్తితో వ్రేయుఁ డది పరీక్షకె నుచుండి

భూపతి మొగాన నెత్తురు బొట్టు లేదు .

ఒక డగ్గింపఁడె ? మల్లువారలఁ దదుద్యోగమ్ము లేమందుఁ గొం
డకు మోటించు నెడన్ దలల్ వగులకుండ స్నేర్చునే ? నీచులు
త్సుకుల న్నెచ్చరు మెచ్చువారలహసి శుభ్రవారిమెప్పింప దా
తకుఁ గాదాతని తాత్పర్యేన వశమా ? తానెంత వాఁడైననుకా.

పొగడకున్న వారి పుట్టి మునిగెనేమి ?
 నోస న్నట్టి కడలు కొలువనేల ?
 సుఖినిని దక్కి గుణము గ్రహించెను
 పురుషు పైత ముచ్చదకు బోవు .

వారీ వేరములక గణింపక భుజావప్తంభ సంరంభమే
 పారన్ భూపతిమోలకం జని నమోవాకమ్ము లర్పించినన్
 స్నేహాంకూరము లుల్లసిల్ల నృపుఁడొక్కేసింది నట్లద్భుతో
 దారప్రేమ వెల్లార్చితట్లు తమహస్తస్పర్శ గావించినన్.

మాద్యదిభరేఖఁ బొల్చు నమ్మానధను లు
 దాత్తభంగిఁ బ్రవర్తించి రలబలమ్ము
 లడఁగినంతన చతురంతయానములను
 మువ్వరు నుగాంగ ప్రాసాదమువకుఁ జనిరి.

పవలు దివ్యటు లవ్వల నివల వెలుంగ
 నవ్యకర్పూర నీరాజినమ్ము లొసంగ
 నడవలం సిడుగుసుగు మడుగులొత్త
 విస్మయ మెసంగ నడచి రా వీరవరులు.

అలుగురాజు

పంచమ అంకము

అంతటఁ జోడగొంక నృపుఁ డాంక్షప్రకారము తప్పకల్లుభూ
కాంతుని బిల్వబంచి తన కన్న పుమారిక నిచ్చి వల్లెనా
డెంతయుఁ బ్రీతితోడఁ జదివించెఁ దదీయ వివాహ మంగళం
బెంతని సంస్తుతింతు మటు లిప్పటికైనవి చూడ మేయెడన్.

అరణము పేర నల్లు పసుధాధిపుఁ డుబ్బున నొండు రెండు వ
త్సరములపాటు మాతల నిశాంతమునన్ నివసించి నిత్యమ
ప్పరిసరసీమలన్ జలధిభంగమాలం దసివార్చయల్లుగాఁ
దిరిగె నమాత్య బాంధవ సతీ జన సంగతుడై ప్రశాంతుడై .

వీరవసంతముల్ నెఱవ విస్తృత భూముల కానుజేసి గం
భీరవయోధితీర పృథివీస్థల శీకర వాఙ్మూర కా
సార సమీర వార పరిచాలన చారిమ చాపలంబులన్
గోరి వసించె నల్లునృపమంజరు డప్పటి కోడలేవునన్ .

పాల గులాబివన్నె గల పట్టుల నేరిచి ధర్మసత్ర దే
 పాలయ దీ డికావన సమంచిత పత్తనముల్ సృజించెన
 య్యాళు లడంగినక గుఱుతు లున్నవి పెక్కిపుడైన దద్యశో
 మూలకముల్ విదగ్ధజనమోహకముల్ గలవెన్నో గ్రామముల్.

శీలమాంబ శేరః శేరాల పేరాల
 పేరినీని నేర వెలసె నంఘర
 దజ్జలైన కోవిద గ్రామ వృద్ధులు
 చెలంగి కట్టుకధలఁ జెప్పచుండు .

నీ రిచట నెలవ్రకొన్నక
 భూరమణుని చెత వింకఁ బుట్టుగతులు లే
 వూరా పేరా ! మన కని
 భీరులు పితలాబకములు పెట్టిరి పెలుచన్ .

గొంక నృపతి భావునఁడు బుద్ధరా జిందు
 కర్ణ మెఱిగి గజై గట్టివాడు
 కొంతవఱకు మంత్రి కొమ్మన్న మూలాన
 నాట కట్టమన్న దల్పులకును .

వైదిక ధర్మమార్గమున వర్తిలు కొన్నున పాదధర్మ వి
 చేదన మాచరించుటకుఁ జేసిన యన్నము నిన్నిగావు రా
 జాదరణమ్మ పెంపున మతాంతరు లెవ్వరుగూడ పాదమున్
 గాదన నోడి రక్కతనఁ గంతమువట్టె నమాత్యమాళికిన్ .

మన పృథుశర్మ కొమ్మనకుమాత్రము ప్రాణనహానుడతఁ డీ
తనికడ గూఢవృత్తిఁ బరతంత్ర విభేదన కర్మకాండ మ
ల్లనగ్రహించువాఁడలఁతులంజను నేతఁడెంతొకూర్చువాఁ
డనుగున్మవుండు బౌద్ధునకు నల్లుఁడెవన్ విని యెట్టులోర్చెనో?

నాఁ డది పూర్ణిమా నిశ మనస్విని కొమ్మనపత్ని మండువా
నీడ బరుండి వ్రేకుల గణించుచుఁ బ్రక్కల కొత్తగిల్లుచున్
వీడియ మింపుగా కదరవ్రేయుచుఁ జేటిక నోరవాఁటిటన్
జూడికి నిల్పి నందుఁడెసఁ జూచు న దేవనిగాఁ బదిం బదిన్ .

వెన్నెల వెల్లిం దేలెడు
నన్నని జాబిల్లి పడవ చండమ్మనఁ గొ
మ్మన్న గృహద్వారము దెస
కు న్నడచెన్ మునుఁ గొకండు కొండొక వడికిన్ .

వచ్చుటె తడవుగ వాఁటిట
నెచ్చెలి వైదొలఁగె నవల నిభృతకరంబై
వచ్చిన వ్యక్తి సరాసరిఁ
జొచ్చె నడవ కంత నవ్వు చూపులు వొలయన్ .

కొమ్మన మంత్ర సతీమణి
రమ్మని చేసన్న చేసి రాజ్యశ్రీ? యీ
కమ్మని వెన్నెల నీ కొక
సొమ్మెనది లేక యిందుఁ జొరకకృమ్మా ?

రాజ్యశ్రీ

అవును రాజవీధి నభిసారికాశంక
వొడమి భటులు విడిచి పుచ్చి రందు
నవహిమావకుంతనము సాంద్రచంద్రిక
జాడఁ దెలియనీక సాయపడియె .

ఎన్ని వడక తప్ప దీశ్వరుఁ డున్నచో
దోసకారులకు నె తోడువడును
అతని కతన లోక మంతయు మఱచితి
నెప్పు డవసరములు దప్పనైతి .

కొమ్మన పత్తి

ఇపు డేల ? దూలవగచెదు
కపురపువిడె మిచ్చునాఁడె కాదనవలదా ?
కృషఁ గలఁ డని మురిసితివే
నెవ మిడియెద వతని కింత నేరుపు గలదే ?

ఇంత దెలుప వచ్చితే క్రొత్త విషయమ్ము
త్రవ్వితెత్తు వంచుఁ దలఁచుచుంటి
సరిగ నతఁడు వోయి సంవత్సరం బాయె
బౌద్ధ గురుపదమ్ము వడసె ననరె ?

పైడంత పాపసానికిఁ

తోడం బుట్టువపు నీకుఁ దోచదె ? బాపం

దూడని బాడెడి వాడో

పోడుములం గరఁగి ప్రొద్దు పుచ్చెడి వాడో ?

అనుచునుండఁ గొమ్మనామాత్యుఁ డరుదెంచి

శర్మ మాటెగా ? విచారమేల ?

మూలం ప్రొద్దు లాయె మొనగాఁడు గతియించి

శవ పరీక్ష నేడు జరుపఁ గలరు .

రా రం డని వా రిర్వుర

నూరార్చుచు లోని కిరిగి యొండొండ నమూ

హారతి సూర్చుచు వారిన్

జేరం జని చెవులు గఱచి చెప్పె నదేమో ?

అప్పు డప్పుడ గొల్లు మన్నది కొమ్మన్న

యిలు నలుమూలల నేర్చినట్లు

తమ్ముడా ! నిను మతాంతరు లెంతకుం దెచ్చి

రని మంత్రి పత్ని యల్లాడఁ దొడఁగె

దైవమా ! యని నేలఁ దల మోందుకొంచు రా

జ్యోతీ పదింబది నలవటించు

నిశ్చేష్టుడై వేడి నిట్టూర్పు విడుచుచుఁ

గొమ్మన్న కన్నీరు గ్రుక్కుకొనియె

అంతు దెలివడక ననికతై తావు రనిరి
తక్కుగల పరివారమున్ త్రొక్కులాడె
నిరుగు పొరు గొక్కపరి మూఁగె నేమిచెప్ప
నొక్క కొలికికి వచ్చె వారున్నవాడ .

తెలవాటు సరికి రాచ న
గభులన్ కొమ్మన్న దుఃఖగాథలు చిలవల్
వలవలుగాఁ బొక్కిన భూ
తలవతి తనుఁ బిల్వఁ బంచి తవ్వం బడుగన్ .

కొమ్మన్న కన్నులు చెమ్మగిల్లినను
ధీరత వాటిచి తెచ్చిమైఁ బల్కు
ఓ గొంకరాజేంద్ర ! భోగ భాగ్యముల
నేలొట్టు లేదా మీ సాలిత ప్రజకు
కలకాల మితర యోగక్షేమములకు
ప్రత్యక్ష దైవమై ప్రభవించినార
లడిగి నారలు గాన నొడువు చున్నాఁడ
సంతాన మిహపగ సాధక మ్మందు
రందులకు న్వలి మైస దీజన్మ
మా మామ చిక్కయామాత్య లిం తెఱిగి
తన ముద్దు కొడుకును బనిచె మాకడకుఁ
జననాఁటి నుండి నా శిక్షలం బెరిగి
ఆతఁ డింతె యంతయై తుట్టతుడకు

బాధులం గలిసి మూడై నాలు ద్రవ్యైః
 బ్రీతిమై గన్ములఁ జెంచినందులనుఁ
 జూచి చూడక యిట్లు త్రోచి పెట్టితిమి
 నీతాధిపతి యయి పెద్దకాలమ్ము
 అమరావతీ చైత్యకాధిపత్యచున
 బాధ ధర్మములం బ్రపంచించినాడు
 మాతరశ్రీ యను మాజు చేరొంది
 ఈపాంగ్యమున యుండె యేపాది నుండి
 పలుమాటు మీ నన్నుతుల నందినాడు
 ఘటకు లైనను గాలగతిఁ ద్రోవలేరు
 మొన మొన్న నిర్మాణమును జెందె నాతఁ
 డవసాన కాలమం దాత్మ శిష్యులను
 తన ముద్దు పెల్లింపుఁ డని వేడెనంట
 ఏమియు లే దింత కీ కళేటరము
 పెంచిన వారి కర్పించినన్ జాలుఁ
 జేసేత నను మన్న నేతు రావారె
 పెంచిన నేరమ్ము పెడఁబాయ చెందు
 నటులైన నీచైత్యకారామ మందు
 హాయిగా గను మూతు నని నిర్వచించి
 తనువు చాలించి నాఁ డని విందు మధిప !
 ఆతఁడు పూర్వార్థ మంబున యందుఁ
 జేడియ నొకరిలఁ జేనట్టి నాఁడు

మత భేదములచే గలత లెన్నోగూరి
ఎడసిరి నేటి కాపడఁతి దుఃఖమ్ము
చూడ లేకున్నాము సోదరి సోదయుఁ
గడముట్ట కున్నది గాన నా సుకృతి
శవము నర్పించినఁ జాలు మా కన్న

అంత పని విని బుద్ధ రాజుగ్రహమున
నవసథాభ్యంతరమ్మున యందు నుండి
దగ్గి నకిలించి కంబమ్ము దట్టి విశువ
రాజొకించుక సంశయగ్రస్తుఁ డగుచు.

ఎల్లమోటలకును నీవు మేమైయుండ
దీని కింత పెనఁగ దేనికందు
మయ్యనఘుఁడు మీకు నాత్మబాంధవుఁ డని
ఎన్నఁడనిఁ జెప్ప రింతదనుక .

మంచి దై న నేమి ? మాధ్వాహ్నికంబులు
దీర్చి రండు కొల్వ దీర్తమవల
మాననీయు లిట్లు మఱుఁగరాదన నాతఁ
డాన లుడిగి నెలపు దీసికొనియె .

బావ గొంకశృవతి నజ్ఞకు నేతెంచి
బుద్ధరాజు కనలు పుట్టఁబలుకుఁ
వరము సిప్పులై న బౌద్ధపదాచార్యు
లిట్టి ఘట్ట మన్వయింపవలయు .

చిక్కన బిడ్డ నిచ్చెనని చెప్పు నరం డెపుడిచ్చె నీతఁ డే
మక్కువఁ దెచ్చి పెంచె దనమంతన మెన్నఁడు నేర్పెనైన న
య్యుక్కిపుఁ డెందుఁబోయె నపుడూజట యెల్లుఘటిల్లె నిప్పుడి
కక్కన మేలవచ్చె మొఱగాఁ డితిఁ డెఱకులేడు చూడఁగఁ.

ఒకయేడాదట మీబహుకృతుల నెన్నో పొందిఁడన్నమా
టక శంకాన్వితమయ్యె మానస మెడతంటిత గుర్తింపమా?
అకలంక స్థిరచిత్తుఁడైన మనఁజం డస్య ప్రభావాదులక
బ్రకటింపంగమకించు నెవ్వఁడిటు సంభావి నఁ డాత్మీయులక.

తనకుఁ పొద్దము నచ్చకున్న మన కాతంకంబులే దాతఁ డీ
మన నెన్నాళ్లనియిమ్మతాంతరులఁగొల్పున్ మృతిచిక్కన్నబి
డ్డను గైకొన్నది మాటమాత్రమనినాఁడా? పోనితాఁజెప్పకు
న్ననులోకులొగమనిపరా?యిదికుతంత్రంబం ప భావించెదక.

అలుగుత్తావతిఁగొల్చు భూమిసురుఁ డేడాదై ఁ డెదేనియుక
దలసూపం డతఁ డెందుఁబోయెనొ? యథార్థంబించుకంతైన నె
వ్వలనన్ దేల దిటీవలక బరులు సెప్పన్ వింటిఁ గృష్ణానదీ
జలభంగమ్ములఁ దేలఁ దచ్చవవరీక్షం జేసి రం డ్రెండటో.

ఆ దుష్టుఁడిటు దుష్ప్రచారములఁ జేయంబోలు నన్నీచుఁ డిం
దేదుర్బోధలు నేయకెందఱను బై కెక్కింప కేమాను? మ
ర్యాదాదూరుల కాశ్మహత్య సుగుణం బాపాటి ధైర్యమ్ముక
దా? దుర్జాతి నశింప దన్యవాసన వ్యాపారిపారీణమై.

మిము నానాటికి గొల్పించుకొనికె గుమ్మా ? మానరశ్రీకివ
ట్రము గట్టించితి నై కదాని. దనచేష్టుచూచినన్ మాకుమా
త్రము లోలో నగుమానమొత్తిలె. తుజ్జితత్పార్వభా
గములన్ నిచ్చలు కావునట్టితి నుమ్మగదేని నేదేనగున్.

అనుమానించుకొలంకి యేది కి నహస్త్తజలయన్ శ్రీరసా
యన నేవానలిరముగాననె నేమాహ్వానము జూర్పొందె మో
మునమచ్చల్ నానెనూని నేత్రముల దేమోనచ్చడాలోందె నే
మని శంకింతముకెడకు డాలని మతవ్యమోహమెప్పటిదో?

తన నిర్యాణ సమగ్ధ చోచ్చునని బాధస్థానము లూహించి ర
ప్పని బ్రహ్మాదులచేనె గానకు భజనప్రబంధముమ్మిమిం
గి నీరీహలండయి నేలనా లెనట దుదైయబు తదోర మా
రణయత్నంబగుటకొరీక్షమఃకరుకొ చ్చన్న బాధాకృతుల్.

కావునఁ దెవు సేయఁగలకన్ల మెలుగుడచూత్యుడన్నచోఁ
గేవలుఁడా? నమస్త మెఱిఁగించితి మీ యది క్కెఁజెప్ప నే
నేవిధివాడ నంచు జనియెన్ సృష్ట నూకొనుచున్ విశంకట
వ్యావృత కంధరుండయు చివాలున లేచి చనక దనంతట.

వేళాఘంటిక మ్రోసెనంచు జను పృథ్వీభర్త నిస్తంద్ర దృ
గ్గోళమ్ముల్ చలవృత్తదీనిలబడినూర్చుచున్నట్లె బ్రాకఁజే
వేళుల్ ముందలమోపి ద్వారము దెసకొప్పించుచుంబోవురా
ణ్మొలిం గంచుకొడిసి పల్కెనట ఘంటానాదవృత్తాంతము.

శోమద్వంద్వ ప్రేరేపణ దై

ణమ్మ నృపానాక ప్రాంగణము సొరెబడి కం

బమ్మదన ప్రేరేపణ గెలిచా

మృవద్దన ప్రాంగణంబు రెండుచుసురసురుచుక.

కడలేని వాడెక్కడ దా:పురించె నే

అగచ్ఛాల్లు లెట్టు నేర్పెనవాది

పూచిన తింగేటి పొల్పున లెట్టి మేని

కీపాటు భుటియిల్ల నేమివిధము?

ఎదురేను వారు నూపెత్తిన కాకుదు

లేనోము నోచెనో? చెఱుకపడదు

తల బ్రాడు బ్రెంపి నిర్మలాచోసె నోచెల్ల

ఊరలెరిలంగ నొంతున్న నేమి?

పసుపు సుగురుకుచ్చి పాడైన బ్రాడున

కేప్పి రాభమేమి? యేళ్ళనేమి?

కఠిన దై నమోనకుం గనుబ్రుండ్లు జెనగారం

జూడలేకపోయె నుదతి నుభము.

చిన్నికూటం రింక జీవించి నలుపురి

కనులయెదుట దిరుగం గలపటమ్మి!

బాధ లెన్నియైన భరియింపగల మందు

మగడు లేని బ్రదుకు వెగటుగాదె?

అని రాజ్యశ్రీ కిరుగడ
వనికలు గ్రమ్మకొని యేడ్వవలదోయమ్మా !
జనపతి గలఁ డాయయ్యకు
వినిపించు నీచుకోర్కె వితథంబగునే ?

ఏకవేణివైతి వేడాదిపొడవున
సీసతీర్థ మమృత నిర్మలంబు
బాధ్యుడైన పతికిఁ బాసిన యిల్లాలి
కతని ననుగమింప ననువుపడదె ?

రమ్ము పొదము గొంక రా జేమి తేల్చునో
చూచుకొంద మంచు సుదతు లెల్ల
దుఃఖమూర్తి యైన తొయ్యలిఁ గొనివచ్చి
నడవ నునిచి యేడ్వఁ దొడఁగి రపుడె .

ఉర్వి నాథుఁడును జతుర్విధాన్నంబులఁ
దృప్తిమై భుజించి త్రేచి లేచి
స్వర్ణ వర్ణ చంద్ర శాలికాజాల కాం
తికము నందు నేద దేటుచుండ .

సంబెళ వహించి యొర్తు వీడ్వం బొసంగఁ
పడఁతి యొక్కర్తు వెలితమ్మ పడిగఁ బాల్చు
మసల కిచ్చుచు కొకతె చామరము వీవ
నన్నుకొను పతి చెవి సోకె నార్తరవము .

తోడన లేచి పావలను బొడ్డి గ్రహణోపకరణవ్యాప్తియందు
దోడక నిల్చి చూచు నపుడు సూరికః గన్పించెనైతియ
చేపైడలు గొల్లుగుంచు నాన చెప్పిరి చెప్పుచు నేడ్చుచుండి రా
గోడెటువంటి దేమి అనుకొందురా ? రాల్లఁగించి తీయెడికా .

తమ మధ్యక రాజ్యశ్రీ
సమయోచిత నటన కింత జలపడ నీకుల్
నమలుచు మోమునఁ జెఱగిడి
కుములుచుఁ గన్నీరు గ్రుమ్మ కొనుచుం బలికె .

ఓయి దయామయా ! పలుకనోయెఁ జేసరవారి దృష్టిలో
న్యాయ మడిగిపోయె నంగణట్లుగా మీ రిటులైన మాకికక
సాయముకేయువా రెవరు ? నా నా వారెవ రాల్తులెంత వా
పోయిన నేమి ? నుంత దయపుట్ట దదెక్కడి పాపకన్మమా ?

ఏవారి నన్నఁ జెల్లనె ?
దైవము ననుచుంటి నయ ధర్మజ్ఞులు లే
రో విశ్వ మీటువోయెనో ?
భూవర ! మా యునురుగొట్టి పోరె ? దురాత్ముల్ .

అబము శుభం బెఱుంగ నపుడైనది పెండ్లి తదాది నాఁడు నాఁ
డు బికెడు ప్రేమధంగములనూఁగితి మెంచుకుంగన్న గుట్టనో !
స్రవలురు భార్య దిర్ఘ వేడఁబాపి నను దెగటార్చి రీశ్వరా !
అబల ననాథ నార్తి ననహరియ నమూయిత నాదరింపవే !

ప్రాణసమానుడైన పతిఁబాసి మఱేజగ మేలుదాన నో
మానవనాథ ! నా పతిని మాత్రము కంటికిఁ జూపుఁ డంత కీ
ప్రాణము నిల్వకున్న డటుపై భవదీప్తము లేదయేని నా
చే నయినట్టి చాత్మప్రవచించెడిదే జగుగుఁ నిజమ్ముగన్.

ఆడుజాతి నుపేక్షించి సంతకాల
మెట్టి దేశము మునుపడ దెనక మెనఁగ
దాఁడు పుట్టువె హేయ మం దనదపాట్లు
కుక్కలైనను బడవండ్రు గొంకరాజ !

అర్యవత్నికి సంస్కార మవసరమ్ము
ధర్మ మెడసేయఁదగదు భూధవున కగుట
నెంతకై నను మిమ్ము మెప్పింతు ననుచుఁ
బుడమిఁబడి తాలుగరఁగ వాపోయె నాపె.

ఈ కరణిన్ వచించి పలవించు సతిన్ గని గొంకరాజు చి
త్రాకృతిమాడ్కి నిల్చి పరమాదర మేదురదృష్టిఁ బల్కు నీ
వ్యాకులచిత్త భర్తృవిషయ మ్మవిషవ్యాముగాన నీమె న
త్రాఁకలఁబెట్ట కార్తిహరమైన వ్రయత్న మొనర్పఁ గోరెడన్.

సాహసంబు స్త్రీకి షడ్గుణబను సూక్తి
వింటి మప్పడవుడు కంటి మిప్పు
డంతుపట్టనేర వింతుల చెయిదముల్
చుఱుకు గల్గినపుడ చూడవలయు.

న్యాయమున్నది ప్రభువు లున్నారటంచు
 వగ వుడిపి పంపుడని తగువారిఁబంచి
 భర్మసోపాన విన్యస్తపాదుఁ డగుచు
 నెమ్మదిగ మందిరాభ్యంతరమ్ము సొచ్చె.

అల్లుగురాజు

వ స్థ యం ద ము

కొన్నచును తి కొన్న లొనగూడిన వాతని నికఁ బట్టఁ బ
గమ్మున లేవు నిద్దహన ఖమ్మున నీలి శెల్ దవిల్చి రం
దమ్మున కదమైఁ ప్రమరాననమంతయుఁ మూఁగవారె నం
దుమ్మడియే క్కుఁగారునులొకొక్క ప్రయోజనముగ్గడించెడుకా.

శివ సంస్కరియలకు నార్య
ప్రవరులు దలపడిఁ జోస బాధులు స్థావ
వ నాచు మెఁజిఁగింపి
చి నకు బంధులె నమఁ ధిచేసి రదేమో ?

బుద్ధరాజును లొక కొంఁ టివరులు
సంతయాభువులై గూఢచరుల నునిటి
రిన్ద్రహర్షమైతింఁ న రిచునాచు
కొమ్మనామాత్యుఁ డొక నికేధమ్మునందు .

ధైర్యసాహసములు వెళ్ళదన్ని నిలువ
ఖం ఖనితాది సాధనోత్కంఠ మెఱయ
మలగి చూచుచు తర్క సమాధి దతిసి
గునపమునఁ గుక్కరించె నాగోరిమిట్ట .

చితచిత లాడెను నొడ లం
దతుమలుగా నూడి గుప్పమవి దుర్గంధం
బతిమాత్రమై కలంచినఁ
గొతుకుచుఁ దచ్చనము నతిపికొని పైకెత్తె .

తోఁప తోఁప యగుచుఁ దొడు పూడి దట్టెమ్మ
కొను నీళ్లు వెడలఁ గ్రాచుచుండ
నేవ పడక పత్ర మెడలించు తతి నాపు
లింత లెసఁగి కన్ను లింత లయ్యె .

చప్పున సంశయం బొదవి నవ్వడి దిక్కయి పంచప్రాణముల్
గుప్పిటఁ బట్టి వ్రేల్లఱచి కొంచినకఁ గార్యము దప్పివచ్చె నం
చప్పటి కప్పుడే నటనకై హృదయ మెక్కిగఁజేడి కన్నులకొ
జిప్పిలు బాష్పము ల్దొడిచి చేదుగ్రసించిసటుల్ వగర్చుచుకొ .

నా తండ్రీ ! నిన్నీ చెను
చేతులతోఁ బెంచి పెద్దఁజేసితిఁ దుదకీ
రీతికొ మన్ననరించితి
నేతీరున దుఃఖజడధి నీడఁ గలాడెక .

కన్నులఁ గన్న మాకె మమకారము తీఱదు తల్లివండు లిం
కెన్ని విధాలఁ దూలి తపియింతురొ ? నీ దెస కూర్మి పెంపునకొ
లన్నము నీళ్లు రోసితి మఱైన శరీరము వాసి పోవలే
కున్నది వ్రాణ మే బ్రదికియుకొ మఱికెవ్వరి నుద్ధరించెదకొ .

పొల్లయొడలి కూరక దుగ
పిల్లం దగ దండు ముందువెనుకలు లేక
టల్లాడిచెను దై వము
చల్లఁగ ఎరిలు నాశ్రయ పూజితమై.

త్యాగధరాగ్రణి యెక్కుల
ప్రోగున కొక్కపుడు వీగపూజలు జరుగుకొ
వేగకమున్నె మతాంతరు
లాఁగకమునె గొలిచి పోదునని వినతుండై .

వసిడి జన్నిదముతోఁ బచ్చలహారమ్ము
నెత్తెమ్ముగా మెడఁ జుట్టివాడు
రవల యంగరముతో రత్న గంకణము తొం
దొరచాటుగాఁ గేలఁదొడిగినాడు
కట్టు దువ్వలువతోఁ బట్టుదుప్పట మెల్ల
కడ లొత్తుగా మేసఁ గప్పినాడు
పుడుగు జవ్వాదితో సనుకు గండమ్ము కో
కొల్లగా నిలువెల్లఁ జల్లినాడు

నిబ్బరము దోవంగి బ్రహ్మణీంచినాడు
సరగ దట్టెమ్ము నట బొందుపటిచినాడు
మెలకువగ బ్రత ముకించి ముంగినాడు
ధీరధీరమ్ముగా బయల్దెరినాడు .

తన కడగంటి చూపునవేలు గరువమ్ము
చిలిపి చీకటి తాటలొలుచు నేమి ?

తన వేడి నిట్టూరుపున గ్రాగు నుమ్ము
కొఱవిగాడుపు గొంతు గొఱుకునేమి ?

తన కరుణారసమ్మున బొంగు దై న్యమ్ము
పెనుబయళ్ళను నేడిసించునేమి ?

తన భావనోద్రేకమున రేగు శ్రోధమ్ము
మలిగిన సాద రగుల్కొలుపునేమి ?

ప్రబల చండీశ తాండవోపద్రవంబు
మాని నీరవయైన శ్మశానలక్ష్మి
ప్రతిపదమ్మున గొమ్మన్న భావవీధి
బీతుగొల్పక దాగురు మూతలాడె .

బుద్ధరా జనుమానమున బోవు నేగాని
పరమ విస్మయభైక పాత్రుఁ డితఁడు
కృష్ణుడైనను గొంకనృపుఁ డింత దెలియక
పెద్దకాలమ్ము గొల్పించుకొనునె ?

దొరలను గొంతుగా కట్టే చుట్టి రోలు
 సుదృష్ట ప్రేక్షకుల బాజు పల్లె వారె ?
 మతకక్షుగూని దుర్బ్రతులు జాలకులైన
 బాలిత ప్రజల కాపదలు పొదలు
 పోని జేని యువ్వు పులును దిన్నందుల
 కతని తోడి లోక మంశ మనుచు
 గూఢ చారు లెల్ల గొమ్మన్న వెనువెంట
 నంటి నడచి రితిని యింటి దనుక .

పిమ్మట బుద్ధరాజు గృహస్థుడై దీక్షిసి
 అంచలంచల వార్తలను చినార
 లంత విని యాగ్రహణి ప్రేక్షకై యుండు
 నేరుగా జని పతికెన్నో సూతికెన్నె .

కొమ్మన్న రాజ కతని గృ
 హమ్ము శివతాలి ప్రభృతు లత్యాసక్తిన్
 గుమ్మము దెనఁ దిలికి చుచు
 గొమ్మన్నన్ జూచి దెదురుకొని రని రార్యా ;

కాయా పుడా మలినీ
 పోయినపని రాచవారి పోకడ లెఱుంగన్
 మా యబ్బతరమ ! మాయకు
 మాయం గల్పింపఁ దగునమాత్యులు దక్కన్ .

ఆమందహాసలవ మే

దోమర్క మ్ముగ్గడింప నున్నది రాజ్య

శ్రీమాటె మరచినాదా;

స్వామిద్రోహ మ్మొనర్ప నాగిన దన్నన్ .

ఏ మే మను సచివున కా

స్వాములు కేల్కోక్కి చెప్పసాగె వేళ్యల్

సామేను గోసి యిచ్చిళ్ల

బై మెఱుగుల కాని మేలుపడ రక్కతనకా.

బుద్ధరాజు గొంక భూపాలు నొప్పించి

దీని గుట్టుమట్టు “సేన” డెలిసి

రేకమోవనీక రేచర్ల పేర్నీని

మూలమున సమస్తమును వెలార్చె.

అతని వలపు గత్తె యటె పాపసానిని

రచ్చ కీడ్చి యొడలు న్రచ్చినంత

పుణ్యరాలు తోడఁబుట్టు వృత్తాంతమ్ము

తప్ప గ్రుంక వెఱచి చెప్పె నొకట .

అప్పు డప్పుడ పిల్వనంపి రాజ్యక్రీని

క్రొవ్విడంబులను వాక్రవ్య మనిరి

ఆమె “ససేమిరా” యన నుల్లకట్టు వా

క్యము లాడిరంతఁబో కాన వెట్టి

రార దండలు వ్రేతు మని రాగ్రహించిరి
 చెఱగొందు మనిరి హింసింతు మనిరి
 అయినఁ గానిం డని యాకె పిర్వీకు సే
 యఁగఁ దొండవుం ద్రాట నడిచి తేల్ల

గిల్లి పొడిపించి రూసర వెల్లి విడిచి
 తొడలు పిడిచి రికెన్నని నుడువఁగలము
 బాధపడఁజాల కా బిడ పడితిఁ జెడితి
 నని వచించిన దస్మదీయప్రవృత్తి.

కావున మిమ్ము బందెగొనఁగాఁ బ్రయత్నింతురు మీరటైనచోఁ
 దేవుఁడెఱుంగు మాగతులుతిన్నఁగనూళ్లుగానియూళ్లుక
 బోవలె బిచ్చమెత్తుగొనఁ బోయిన ధూర్తులుపుట్టనిత్తురా ?
 కావరుఁ డేలురాజ్యమున గౌరవభాజను లుండ నేర్తురే !

అని తంద్రాఘవులై కను
 కని నిల్చిన మంత్ర ముఖవికాసమ్మనదై
 మునివంట గోరు గఱచుచుఁ
 గనులొత్తై నుడివె నిర్వికారనిరూఢిన్.

ఆపె కతన మనకు నగడు ఘట్టిల్లిన
 దింక నిట్టి గొడవ లెత్తఁ జనదు
 చి త్తశుద్ధిలేని స్త్రీ లెందుఁ గొఱగారు
 తనకునైన యెడరు మనకుఁగాదె.

ఇద్దమతుల్ మతేమి వచియింతురొ? ప్రాణముధారవోయనం
సిద్ధుడనైతి బ్రాహ్మణ విశిష్టత కోర్వక కత్తిదూయుదు
ర్బుద్ధుల దోర్చెడన్ బరమపూజ్యుడు శ్రీవృధుశర్మగా కెవం
డిద్దర నిట్టి త్యాగ మొనరించెను? తత్కృతి కంజలించెదన్.

శివతాతీ! మన మీ భూ

భవనమ్ముల నేలఁగలమె? పురుషార్థములం

దెవఁడు కృతార్థతముండో

చివరకు నిహవరము లతని చేతివ నుమ్మి?

మీ రాదమఱచి మెలఁగకుఁ

జేరో జెట్టిదొ? నమస్త మెఱుఁగుదు రై నన్

గూరాత్ముల చేడక ప్ర

చారము సాగింపుఁ డంధ్ర జనపదములలో.

శివతాతీ

శ్రీవారు చిచ్చుఱుకుఁ డనఁ

గావలెనే కాని యంతకన్న గలదా?

దేవా! యార్యమతసిర

సేవాతత్పరుల కెంత చేసినఁ జెడునే?

అడుగ మఱచితి దువ్వటమైన లేదె

త్రోవ నడిచిరె? మాకేమి తోఁపకున్న

దన్ననగి కొమ్మనామాత్ముఁ డున్న విషయ

మింత విడఁగుగడించె జనాంతికముగ.

కాగలకార్యము లో విషయకల్పనములో విషయార్థనాశనో
ద్యోగము స్వాంత్యసంగ్రహము ద్వయ ముత్తమవిచార పూర్వక
త్యాగ ముపాంశుపర్తము తెచ్చినతాతికేదెల్పి మీరు వే
నేగఁ బుంబు వీడుఁ బుంబుపర్తము సర్వము చక్కఁబెట్టెదఁ.

అని వారిక దగ్గరీతి వీడ్కొల్పి లెయ్యాగారముక జేరె నే
మని వర్ణింతుము తన్మనస్థితి మనోవ్యాపార మట్లుంచుఁ డా
తని ప్రాగన్ముల ముం దనాథ జనర క్తస్నానముంజేసిని
ల్చిన దంధ్రావని తేవు తన్నుఁ జరితశ్రీ చీల్చి చెండాడదా?

అసీచుండిది లెస్సనేయక మతవ్యామోహ మెచ్చె నిజ
ప్రాణముల్ బలివెట్టి బాధులరహస్యమెల్లఁ బట్టించె న
ద్దానిఁ దానుగ్రహింప నీక్రియఁగుతంతా లెన్నియో పన్నె నే
మైన న్నేటికి నొడ్డువట్టె భవితవ్యమెట్లు నాధించునో?

ఏవఁడైనక భువినుట్టిగట్టుకొని నూరేగండు రారాజులై
భువనముల్ తలక్రిందొసర్చిరటయా?బొక్కెండుకూడిత గు
డ్డవినాడక్కిన దేమిటందు మతస్రస్టల్ వోయినక వారి ధ
ర్మవిశేషములు మాటుచున్న నడులీమర్మముగుర్తింపరే?

ఏవోస్వార్థపరుల్ వచింతురది వోనీ దేవతాసృష్టముల్
మీవారిన్నటు మాట నేరవు నరుల్ సృష్టించుకొన్నట్టి విం
దేవేళకబడిమాటకుండవటు కాదే నిన్నివ్యత్యాసముల్
రావీలుండ దిటుల్ వచించుకృతి నార్యావర్త మెగ్గాడదే!

తనకుం గూఱుచుఁజోడఁగొంక నృపుఁడొద్ధత్యమ్ముచూపండు ర
మ్మనుచుక బొమ్మనుచుక యథావిధిఁను ర్వాదమ్ముగాఁబిల్చుని
చ్చునుసర్థాఁస మాత్మ సంధుప్తఁ యోల్పున్ దన్నిటుల్ చూచుభూ
వునకాఁయీ చెడుసేస సామ్మవినిచొయ్యిక్ గ్రుద్దువారుండ రే?

తన ధర్మమ్మున కడ్డువచ్చునెడ నిం ద్రత్యమ్ము ముంగాలఁ ద
న్నినఁగాదందు రే?వానిసామ్మదినుచున్ బెలార్చుయత్నంబుహీ
నునకై నకఁగొఱగాదమాత్మ్యఁడయియందుక రాజ్యచక్రమ్ముగై
కొనినట్టెటనుబుట్టిముంపఁదలఁచెకఁగొమ్మన్న సామాన్యఁడే?

పొడికన్నుల్ వడి నిద్ర గూరఁ డనయంబుకఁ గొట్టు మిట్టామలో
నుడుకుక బట్టెల కొత్తగిల్లుఁ బలుమాయాహించునున్తోగ్రతక
మిడుకుక తెప్పలనప్పళించుఁబలుకుమ్మెల్ వోవఁగానూఱు న
వ్వుడ వీతేరఁదొడంగె మందపవనంబుల్ గంధవాహుబులై .

పలుచని మేనిపై నొలసి బాలసమీరము హాయిగొల్పఁగా
నలసటదీఱి కన్నులెఱుపై యెఱపెక్కిన మోముమీఁది దు
వ్వలువఁ దెమల్చిలేచి నిడువారు బొమల్ సవరించిమీసముల్
మెలుచుచువచ్చి గుమ్మము సమీపమునకనిలిచెన్నిరీహుఁడై .

తలుపుం డట్టిన సవ్వడిక విని సముత్సాహంబురెట్టింప తె
క్కల నట్టిట్టని దార హస్తగత లేఖ గాంచి విభ్రాంతుఁడై
వలకేలం గొని నిల్వ గాఢులన తత్ప్రతాంతరార్థంబు క
న్నులనల్లలఁబఠించెమక హృదయతంత్తుల్ సాగి మార్చొగఁగక

మరుమాటన్నది లేదు పిన్ననగ వున్నాడమ్మనూచించె న
బుర్రముకొగొల్పెముఖద్యుతుల్ పలురకంబుల్ భావనోద్రేకముల్
చుటుకుంజూపులఁ దొంగిచూచినవి యచ్చోనిల్చివీక్షించు న
య్యరవిం దేక్షణ మానసాంబుజము నీతైపోయె నొక్కుమ్మడికా.

రాజై నమాత్ర ధర్మగ్లాని సై తుమా!
ఉద్వర్తనుల నెంత కోర్వరంట
లోఁబడి “ముప్పి” నీళ్లులఁ ద్రావుచుంటిమా!
సాధింతురఁటె యెంత సాహసోక్తి
తమ యాజ్ఞమీటి పురము వీడరాడఁటె
ఏమా మహారాజు దీమసమ్ము
పట్టి యీవలెనఁటె జాద్ధవిద్వేషులఁ
బడియుండి గాఁబోలు బానిసేంద్రు
పిలుపు తగిలిన తోడనే నిలుపుగాళ్లఁ
గొలువఁ బోవలెనఁటె యెంత గొప్పతనము
నొరలుగా? వారిఁ గొలువక జరుగ దొకఁ
గొట్టికొమ్మున వేయఁడా గొంకరాజు.
చోళ్లుల కాంధ్రులు జోబిళ్లుపచరింపఁ
దనప్రభుశక్తి కారణముగాదు
చాళుక్య మన్నధాత్రయ లభిక్షీర్వర
సాక్షిగాఁ దన మంత్రశక్తిగాదు

వివిధసప్తాంగ ప్రవృద్ధి తన సము
 త్సాహశక్తి ప్రదర్శనముగాదు
 గుండెపైఁ జెయి మోపికొని నిద్రగూరఁగా
 దన బంధుబల విజృంభణముగాదు
 గర్వితారాతి దుర్భరోగప్రతాప
 దీపనిర్వాహణోపాయ దీపితమ్మ
 మాత్య మహిమానుభావ మన్మాటమటచె
 శుద్ధ బుద్ధావతారుడై చోళరాజు.

త్వరపడి పంచినాఁడ శివతాతి పరాకున పౌద్ధవేషముగా
 ముఱవఁడుగా? దురాత్ము లిదిమాత్రమవాసనపట్టకుందురా?
 వెరవుగలట్టి వేగరుల విశ్వసనీయుల నంపు మింత కీ
 పుర మెడఁబాసి యుండరని పుచ్చెఁ దదంగన నాత్రమేర్పడగా.

పంచనేగాని యప్పాటువాఁ డమరావ
 తీచైత్యమర్కముల్ తెలియఁ గలఁడె
 తెలిసి తాఁజెప్పిన వలుపు ప్రకారమ్ము
 పౌద్ధవాటిక దగ్ధపఱువగలఁడె
 వఱిచి నిర్భీతుడై బ్రాహ్మ్యధర్మంబందు
 నలవోకగా నెలకొలువగలఁడె
 కొలిపి తానిచటి కిమ్ములవచ్చి తమతమ
 కుఁ నిండుమోదమ్ము గూర్పఁగలఁడె

నిన మాబాపనులు నమ్మరాని స్వాము
 లంధ్రదేశమునక బాద్ధులైన దెవ్వ
 రనుకొనుచుఁ గొమ్మనామాత్యుఁ డచటువాసెఁ
 గార్యవర్యాకులత్వమ్ము గడలుకొనఁగ .

కొమ్మనపత్ని రోజు చిదిగో మరలుం డల బుద్ధరాజు తం
 త్రమ్ములెఱుంగశక్యమగునా శివతాతి రహస్యమార్గమ
 ధ్యమ్మునయందుఁ బట్టువడె నంట తదర్థ మనన్యసాధ్యయ
 త్న మొనరించి వచ్చితి సుధన్వుని బంపుఁడెఱింగి వచ్చెడుక

అనినక గొమ్మన కచ్చెరు
 వనుమాన మనూన మాగ్రహము వొడమిన ము
 క్కున వ్రే లక్కునఁ గే లిడి
 వనిత కనుక దీన దూనవదనుం డగుచుక .

చిక్కుట? చిక్కనేని తనశిష్యులతోడనె వెఱ్ఱిబాపఁడా
 దిక్కున కేగరాదని పదింబదిగాఁ జెవిగొట్టి చెప్పితిక
 మొక్కలు లేమిసేయ రిక మూడిన దెల్లర కై ననేమి? నా
 ముక్కున నావిగల్గిన సమూలముగా నశియింతు శాత్రువుల

ఏమే మొనరించితివో
 మోమోడక తెల్పుమిందు మూలమ్మున మ
 త్కామిత సిద్ధి ఘట్టిల్లునో ?
 భూములు గీములను విడిచి పోవఁగ వలెనో ?

మిన్నక నేతుడు చేసిన
 దెన్నడునై పట్టినీయ రింతులు ప్రత్యు
 త్పన్నమతులందు మిన్ను
 మిన్నునొక యెరుబు పేసి మెప్పుంప రింతు ?

కొమ్మసపత్ని

మీ గింత దూర మెందుల
 కారోపించెదరు విందు రదియున్ మీమో
 మూపుల గాకల కర్గం
 బై రహించెడి బ్రాద్దుపాడిచిన జెలుంగరొక్కో !

రా రండని నాథుని చెవి
 జేరి సమస్తమ్ము తెలియ జెప్పిన దుదయ
 శ్రీరమ్యములై తన్నుఖ
 నీరజములు మందహాస నిభృతములయ్యెన్.

ప్రారంభ భానుమండల
 మారూఢప్రార్థి శాచ లాగ్రతటంబై
 నీ రెండగాసి బుధూ
 కారుణ ధారణికి జెలువ మాపాదించెన్.

అలుగురాజు

సప్తమఖండము

చందవోలున కెడదవ్వనందుఁ బట్టు
వడిన శివతాతి ప్రభృతుల భటకదంబ
మార్యమర్యాద వాటింప కడఁచి తెచ్చు
చున్న మొఱవెట్టి రిట్టు లయ్యుర్వి సురులు .

ఓరన్న ! యూరూర నుంఁఫవృత్తిఁ జరించు
నిటుపేదలం బట్టు పఱువఁ జన్నె ?

నిన్న మొన్నటి నుండి నిట్రుపాసంబుంటి
మాఁకటి మొగము లింతరయ రాదె ?

మా తెల్వి కొక రాచమంతనాలా ? యథా
ర్థంబంటి మీ జన్నిదములతోడు

వినరేల ? మీ కడుపునఁ బుట్టువారము

పుణ్య ముండును వీడ్చి పుచ్చుఁ డివ్వి

హస్తములు గావు కాల్లందు మయ్యలార !
 తెలియఁజేసె “బ్రాహ్మణో మమ దేవతా” యఁ
 టన్న సూక్తి కలిప్రతాపాతిశయము
 కతన మాబోంట్ల కిట్టి దుర్గతి ఘట్టిలై .

అల వింధ్యగర్వ మదాపహారి చరిత్ర
 మణుమాత్ర విన్నమా కలుగఁ డెసఁడు
 నిక్షత్త్ర మొనరించెనే జగమ్మబ్బలు
 వాఁడిమి కోడ కెవ్వఁడు బ్రదికె
 అటకాలి కంటివాఁ డలుగఁ డల్లిననాఁడె
 పాలు పేద కుండునే భూతధాత్రి
 తన పేరఁ బృథ్వి వొల్చినఁ బొంగచి ఘనుండు
 తెకతేర విడువక దిక్కు గలదె ?

వంశమర్కాద లెఱుంగని వారి మ్రోలఁ
 దడవ నేటికి మా పూర్వ దర్శ మనుచు
 నుద్ధతులు కొందఁ తాడిన నొడిసి పొడిచి
 రోజు చెడ బిట్టు కెరలించి రాజభటులు .

కుమ్ము సుద్దు లాడకొను చిరువాఁగులు
 రాజధాని ప్రాంతరమ్మ చేరి
 మార్గ మధ్యఁ బొదలు మాకందవనిలోని
 జనుల కలకలమ్ము వినిరి చనిరి .

వినిన దొక్కటి ప్రజ సెప్పు కొనిన దొకటి
సరిగ విననీరు ముందుకు సాగనీయ
రంతలో నలబల మెక్కుడై కలంగు
నీటి గుంపున కుబలాట మేమి చెప్ప !

తలదూర్చజూతు రదల్చువారి నెదుర్చు
రలవి దప్పిన వెనుకంజ వేరు
రొండొరు మెడలపై కుంకి వీక్షింతురు
గుదికాళ్ల నటునిటు క్రుమ్మివిడుతు
రోపికలేని వా రొదిగి రొయ్యెయ్య చూ
పందినవారు పుణ్యాత్మురాలు
తెలవాన్చి కొనె నని కలుపాల దోస్త వా
రేయయ్య పాణాల కెసరువెట్టి
చెడి యురిపాల బడినవో చెప్పలేము
పాప మనరాదు పొండిని పలికె రిపుడు
నోటి కొకమాట ? పాపనూ బోటిగూర్చి
జిహ్వకనరూడ నెన్నెన్నో చెప్పికొనిరి.

భటు లుబలాటమెక్కుడయి బ్రాహ్మణహస్తములూదివట్టిమో
మటునిటు దిన్నకొక్కమొగి నారయుచుండి తదేకచిత్తు లే
దెటు ఘటియిల్లెనో ? తెలియ దింతటిలోన జనప్రవాహము
తక్కుటమయినల్లదొక్కుకొనఁగాఁ బిరువీకులుసంఘటిల్లినన్.

తెఱపికిఁ జని రక్షకభటు
లరసిరా ? లేదో ? తదీయ హస్తగతులు మా
కరములు వట్టెదరేలా
సరిసరి ? యేనాటి మిత్రసత్తములయ్యా !

విడువుడు కోడిగములకు
బడఁతులు లభియింపలేదె ? పాపపుసామ్మలో
పొడిచెడిది గాక పనివడి
చెడుచేతల నోడకిట్లు సేసిననగరే ?

అన విభ్రాంతమనస్కులై భటు లమేయ ప్రోధ విస్ఫూర్జితా
ననదృక్కుల్ పరిగించి రుద్ర్య ముఖ భూభంగరేఖా విభృం
భము ల్ చూపిరి మాటినుఁటి కిధఁ స్పృహమ్ము గావించి రు
స్సని సీట్టూర్చిరి పండ్లుగీటిరి దురర్థాలాపముల్ పల్కుచున్.

అవలన్ దక్కవదిన్న వారెవరు ? బాహుబాహిఁ బోరాడఁగాఁ
లవమేనిన్ వెనుకంజవేయరు జనుల్ తద్విప్రలాపార్భ టీ
వివరమ్ముల్ విని నాసికాగ్రములపై వేల్కొని కొంచుండిరిం
తవకాశమ్ము లభింపనేమి ? భటు లుడ్డాడింప రం దొక్కనిన్.

ఆపై నించుక కాళ్ళ బేరమయి నెయ్యంబార సో యయ్యలా
రా ! పాపాత్ములు మోసపుచ్చిరిఁకమాప్రాణమ్ములున్ దక్కవే
దో పట్టింపున కంటి మాలిగొనరార్యుల్ రాజవిద్రోహులన్
సైపంజోరెడనేయ కిందలి రహస్యమ్మింత వాక్రువ్వరే ?

కడుపుం గక్కుటికికదపింతుము నమస్కారముగావెంతుమా
చెడుగుల్ వోయిన జాడలన్ను దువరే జీవమ్ములన్నిల్పరే?
పిడివాదమ్ము లొనర్పకుండని భటుల్ వేర్వేరఁ బ్రార్థించినా
దుడుకుల్ తుందుడుకుల్ వచింతురుహసెంతుర్ తంత్రవిక్రాంతై.

ఈ వాగ్దాదము లేలా?
భూవరుడే శేల్కగలఁడు పొదమని భటులు
చ్చావచ వచనంబుల వా
రేవనఁ బెనఁగినను విడువ కేగిరి పురికికా.

బంధితులేగు రప్పట్టున మూగురు
కంచె కొక్కరుగఁ దప్పించుకొనిరి
ఘటకుఁడు శివతాత కన్నొంటి యమాత్యు
నర్థాంగి పఁపిన యంబరాదు
లనుదాల్చి యూఁడుకట్టున కొప్పినముఁ గూర్చు
నడకొడఁ గన్నులు జడిగొనంగ
ముడివీడ పైఁటవీడ్పడ మిట్టతొమ్మును
ముజేత నూరక మోఁదుకొనుచు
గుంపుఁ జొఱఁబారి యక్కలా? గొంకరాజు
నేలుబడి నింతవడితి వేమే యనాథ
లిలు బమలుదేలులే పాప మీలుపుడిపి
చక్కడఁచుచుందు రింత కీశ్వరుఁడుగలఁడె?

అని దుఃఖాబ్ధి నిమగ్నయైనటుల హాహాకార'దీనాననం
బున నచ్చోటికినేగి చూపఱు సముష్కాతాద్భుతశ్రీకమై
కనుచుండ న్నయనాంచలంబులఁ బటాగ్రంభాత్తియెల్లెత్తిబో
రుననేడ్చుకొమగబింకముట్టిపడు నూర్పుఁగాడ్పులుడ్డాడఁగఁ.

ఈ శ్లోక దేవత యెవరయూ పాపము

కడు దీనముగ తాలు కరఁగ నేడ్చు
పాలఁతు లిర్వురు నక్క సెలియఁడు గావలె
గాక తక్కిన నిట్టి శ్లోక మున్నె ?
త్రాణ చెడ్డది గాని ప్రాణభయమ్ము లే
దింత కాపె యద్భుతవంతురాలు
ఏమట్ట ? యొంటి నెం దేగుచుంటిరి దొంగ
తోడు బోతను బుద్ధి దోచలేదె ?
దగర లైన నేమి ? మగత్రోడునం బోరె
కట్టలేక చన్న గొట్టె గఱచు
నెంత పితవకాల మిన్నాళ్లవలె గాదు
ప్రజకుఁ గంటి పిచ్చ బలిసిపోయె .

మొగము తేవ టగ్గి తగిల ముచ్చముడింగె
జెట్టు నీడకేనిఁ జేర్పరమ్మ !
పిడచగట్టె నోరు తడిగుడ్డ పిడుచుఁడు
తెలివిసేరు ననుచుఁ బలువు రనుడు .

నలుపురు పట్టుపట్టుడని నారటు పట్టిరి చెట్టునీడ క
 ప్పొలఁతుక తేలుచుకొబులువ పుల్కునఁగన్గొని కంటివెంట నీ
 రొలికిన దామెపైన పడి యుమ్మలికించెడు వ్యక్తి మమ్ము ని
 ప్పొల మెడఁబాపి పుణ్యమునఁబొండని దీనతదోఁప బల్కినన్

పెక్కురు జాలిగూరి తదభీష్టముచొప్పున ముందలూరి కా
 దిక్కునడించిపోయిరికఁదేలుటా? పాటుటా? దేవుడన్నవాఁ
 డొక్కఁడెటుంగు మా కవితకున్న బలంబువయోగ పెట్టినన్
 దెక్కిలికాండ్ర పన్నుగడ తేలునె? యూహకుమిం చెవంచనల్.

పకపకనవ్వు కొం చొకరిపై నొక రూరక నొడ్డగిల్లు చీ
 మొకములఁటయ్యె బాపనులమోసములన్ గమనించువారఁటం
 చెక సెకమాడుకొంచుఁదమకించుచు వేసముల్పైమార్చుకొం
 చొకరొకరెచ్చరించుకొను చూడనిఁబాడి రుదీచి దిక్కుగన్.

ఈ విషయము పొక్కిన య దిబ్బడిముబ్బడిగాఁ బురమ్ములో
 భూవరుఁ డంత తేల్చుడనిపుచ్చె భటాగ్రణులన్ క్షణమ్ములో
 ద్రోవకు మూపురేసి వలఁతుల్ భటులేగిరి మూల మూలలన్
 దేవిరి పాంధలోకము నదేపని గోఁజిరి దిట్టు లుండఁగన్.

శివతాతి ముందునడచుచు

నవునోయి ! సుధస్వ ! వింటి మది గోడలకున్

జెవులుండు సంఘ మెల్లఁగ

వివరింపుము బరిగినట్టి విధమెట్టిదియో ?

సుధన్వుడు

ఆనడికి రేయి మంత్ర శక్తి
శాన ప్రదేశమున కొంటిజనంగా రాజ్య
శ్రీని విడిపించు తలపున
నేనున్ దత్తతయు నింత నెఱపితి మన్నా !

శివతాత

బంధించిన దెఱుంగను బరి
పంథులు మన గుట్టు దెలియ బాధించినటుల్
బంధులె నేరుగ ధనలో
భాంధతఁ దనుఁబట్టి యిచ్చినట్టుల విందున్ .

సుధన్వుడు

అవు నవు నింత వట్టయిన దానల సర్వమెఱుంగఁగోరి భూ
ధవుడును, బుద్ధరాజు బహుధాపారిపుచ్చియు భూగృహమ్మునం
దెవరి కెఱుంగ నీకునిచి రెల్లి యథార్థము దేల్చి కొఱునన్
దవులుతు రన్న వార్త విని తల్లడ మందితి మా నిశీధినిన్ .

వెలలితి నేలమాళిగ వివిక్త ప్రదేశములందుఁ బొంచితిన్
వలుపు నెఱింగితిన్ భటుల వర్తనముల్ గమనించితిన్ బ్రస
పులపయి మచ్చుఁ జల్లితిఁబ్రబుద్ధుఁడువృద్ధుఁడొకం డెదిర్చినన్
ముల పిడిబాఁతునన్ బొడిచి మొత్తిని నెత్తివట్టి దాఁటితిన్ .

ఆయెడ గబ్బిగీమగు బుయారమునం దొకమాఁటుమూలఁ బ
ద్దాయతవత్రనేత్ర హృదయవ్యధతో భవితవ్యగాథతో
మూయదుకన్నుత్రిప్పదిటుమోమిక నెంతనిమొత్తుకొందువా
తాయనసంస్థితుండనయి తద్గతవృత్తము లుగ్గడించితిఁ .

చివర కెదో సరిదాకిన
నెవరది యని జాలిగదుర నేడ్చిన దువిదా!
పొవితెడ వెందుల కన నుడి
కవిలిక గుర్తించి జాలకము డగ్గఱినఁ .

జరిగినది జరుగనున్నది
వివరించితిఁ దత్క్షణంబ వెలలు నుపాయం
బవసర మంటిని నుభయుల
కెవరికి వైదొలఁగు వివర మేర్పడకున్నఁ .

ఊహదక్కి కప్పు నూటాడఁ బొడిచితి
బీటవాటి యింత పెణకవిటుగ
సందుఁ జొచ్చి మఱొక శ్వభమార్గమ్మునఁ
జేదుకొంటి నామెఁ జెఱఁగువట్టి .

బైటఁబడితి ముపరి భాగాయుధాగార
గర్భగోళ మొండు గడువవలయు
ముప్పుదెలిసి వేషములు మార్చుకొని లోన
సణగి రద్ది చేయ సాగినాము ,

ఆయుధాగార పాలకుఁ డలఁతఁగూరి
కసరి మూషికబుద్ధి మ్రాఁగన్నువెట్టెఁ
గాని యలజడికతనఁ జీకాకువొడమి
అమ్ముబలె వచ్చి తత్కవాటమ్ము దెఱచె.

అసిపిల్లా! యనివృద్ధుఁడుక బెనఁగినట్లాయమ్మయుక్ నేనయో
వసిదానక దలిదండ్రు లర్థమునకై ప్రాల్మాలి యిన్నీచుతో
మసలకబంపిరి మ్రొక్కదైవమును నోమం జుట్టముల్లేని నా
రసికత్వమ్మున కాససేయఁగల జారస్వాము లింకుందురా ?

నన్ను బోనివారు చిన్ని కూతులులేరే?
ఆడుతోడు లేదే? యాలు లేదే?
వీడు పొమ్మటన్నఁ గాడు రమ్మనుచుండె
సిగు సెరము లేదే? జీవితముకు .

“అసె”చాలింపు మొయారిభామవని రాజ్యశ్రీ ననుబట్టి యొ
క్కుసిఁ బైకుంకిన భీతచిత్తబలె నయ్యో కావవేయంచు గు
ట్టసియాడక దనకాళ్లువట్టితి నగారాధ్యక్షుఁ డస్మస్మనో
వ్యసనమ్ముక గని తన్నుఁ బూరుషునిగాభావించినక్రోధుఁడై .

ఏరా వీరబలా ! పరాంగనలతో నిట్లాంటిఁ గ్రీడించు వ్యా
పార మ్రొన్నఁడు నేర్చుకొంటివి జరాభారమ్ము పైకొన్న దీ
కారాగారము గాచుచుంటి వదియుంగా కిల్లునిల్లాలు పే
రూదుంగల్గిన వాడవీక్రియకు నుద్యోగింతువా ? ధూర్తుఁడా !

రారమ్మని మెడఁబట్టి బ
జారునకుం గెంటి నన్నుఁజననీక ముఖ
ద్వారము బంధించి వెనం
జేరి పదింబదిగ వలపు చిలుకం బలుకున్ .

ఎవ్వరు తేరని వగచితి
వివ్వడఁగెట దొరకె నీకు నితనికి నెంతో
దవ్వగదె ? పరులు విన్నన్
నవ్వరె ? సరిదాఁకెగాని నా యెదురెదురన్ .

మాటవరుస కందు మనసెంత గలిసిన
క్రొత్త సేయ వెన్ని కోర్కెలున్నఁ
బొలఁతి తూఁగి రాదు పురుషుండు మునుపడ
వలయుఁగాని చేయి గలుపువేళ .

వలపుగంధ మెపుడు వాసిపవలెఁగాని
ధనమదెల్ల శాశ్వతమ్ముగాదు
పరువ మొలుకువాని పచ్చికాటాఱని
చిట్టకములఁ దృప్తి చెందవలయు .

ఒంటిగానఁ గొంచె ముత్సాహ పడుచుంటి
నీకుమాత్ర మెంతో కాఁకలేదె ?
అన్యు లింతసైవ రాముతైమంత మా
టూడిపడిన దనుక నోర్చుకొందు.

చల్లగాలి కలరి జాబిల్లి వెన్నెల
కుల్లసిల్లి తలఁపు లుప్పతిల్లెఁ
దేటిచూచు కొలఁదిఁ దీయని తలఁపులు
పొలసి నరములన్ని నలుపు వుట్టె .

అని మెల్లమెల్ల డాయం
జనుదెంచి రసాతిరేక సంజనిత కళా
వినిహత విషయాంతరుడై
చనుమొనల స్పృశింపఁగేలు సారించు నెడన్ .

ఎక్కడలేని కోప ముదయించిన దేమనుకొన్న నేమగుకొ
బక్కగుఁ గాక తాను కటిబంధ నివేశిత శాతఖడ్గం డా
వెక్కసపాటు దక్కి యటు వెట్టితి మోహరఁ డుగ్గకోపనం
డెక్కతమో సహించె మరుఁడేచిన నీశ్వరుఁడుక్కుదక్కఁడా?

తా నపుడు పడ్డ విరహవేదనల పెల్లు
నన్నుఁ బటిచిన వాకకొన్ని విన్నయెడల
నవ్వుటే గాదు పలుచోట్లఁ ద్రవ్వెదనుచుఁ
దప్పఁ గ్రుంకు నెడక శివతాతి నగుచు .

ఆ బిడకు వృద్ధవేష మెట్లలవరించి
తీవు సరే? యన్న నీ తెల్వి యిట్టి దగునె
మొదట నాచేతఁ గెడసిన ముదుకఁ డింత
కయ్యెనని యొయ్యన సుధన్వుఁ డపహసించె .

ఆ పయి నేమి ఘట్టెనొ ?
 దాఁవకు మన నతని కను సుధన్వుఁ డసాధ్యుం
 దా పలుగాకి మనోజ
 వ్యాపారాసక్తి నిట్టు లను వినతుండై .
 చూతువుగా తేపు శుద్ధాంత మట్లు నీ
 యొడలెల్ల బంగార మొప్పుకొనవె !
 విందువుగా వీడు వీడెల్ల రేపాడి
 కొలిచి మెప్పించెడు పలుకుబడులు
 పొందెడుగా పూటపూటకు నొకవిత
 పాలువుగుల్కెడు రాజభోగములను
 మమతఁ గూరెదవుగా మన్ననోవీధికా
 ధగధగాయిత మాన్మధ ధ్వజంబు
 పలు పలుకులేల? నీపచ్చి వలపుతోడు
 వల్లమాలిన నా మనోవాంఛతోడు
 వరుసగలిపెడు కామదై వతముతోడు
 పొలఁతి నీతోడు పచ్చకర్పూర మనవె.
 అనిన మొగమునఁ జిలునగ వంకురింపఁ
 గరము లల్లార్చి మెటికలు విఱచినాఁడ
 వలపుకాఁడుబ్బి తబ్బిబ్బువడి వికార
 భావనై చిత్రిమెఱయ నిప్పగిదిఁబలుకు .

నీలుపోవినం జాలుఁ దొలిమలివలపున

కడఁగిన మదన దేవుఁడు చివుర్పు

చేపట్టినంజాలుఁ జెమరుక స్తురినామ

ముంకువుగాఁ గళ లుప్పతిల్లు

మేల్పడినంజాలు మేలంపుమయివడి

లేతవెన్నెల పుక్కిలింతలగును

పలుకరించినఁ జాలుఁ బల్లవాధరమునం

దోలాడు సమ్మతమ్ము జాలువాటు

సమ్మతించినఁ జాలు “నా సామిరంగ”

అడు గడుగునందుఁ జిట్టంటు లవఘళించు

నాస లున్నవి యారవంతైన పిదప

లోలలోచన ! నిన్నాత్మ నోలగింతు .

తేటి చూడు మనకా ముఖదీప్తు లొలయ

నంటి నో వన్నెకాడ ! ఖడ్గాదిసాధ

నోత్కరము వెఱ పుట్టించుచున్న దెడసి

ముద్దుసేయు మఱున్న సమ్మోద మందె .

వెట్టిబాగులవాని వేస మింకే మందు

నంగజోన్నాడ మిట్లార్చునేమొ !

నా చెప్పినట్టు లొనర్చినాఁడొసవరి

చిన్నె లట్టిఁజెన్నొ చేసినాఁడు

గ్రుడ్డి వెన్నెల నొప్పుకొన కున్న మండువా
తఱిసి చీకటి “కిట్టె” తార్చినాడు
నిలువెల్లఁ దడవి వెల్వెల్లఁ బోవుచో సిల్ల !
ఆడు పడిమి మచ్చుకై న లేదె !

మాచకమ్మ వంటే పైకిమాత్ర ముంటి
వితవు గావెందులకని చీత్కృత మొనర్చు
నవుడ వెలికిలఁ బడఁ దన్ని యడఁచి నోట
గుడ్డలం గ్రుక్కి మోఁకాటఁ గ్రుమ్మినాడ .

గుటగుట లాడుచున్ నుసులు కొం చరగన్నుల సీరుదేర న
క్కుటిలుఁడు కేలుమోడ్చె నిదిగో బయలుబిసిన మచ్చరిత్ర నీ
పుటమఱునంచుబల్కి పయిపుట్టమునన్ గుదిత్రోసినమ్మదో
త్కటమతిన్ గడెల్ విఱుగఁదన్ని బయల్పడ నుద్యమించితిన్.

అంచలనిల్చి నాకయి ప్రయత్న మొనర్చు పడఁతి యుత్తరీ
యాంచలమొండుకుడ్డశీఖరాగ్రమునన్ దిగఁ జార్చెనింతయుం
గాంచి గ్రహించి తత్పుటముఖమ్మనవెల్వడితిన్ మతేమిలే
దించుక తప్పిచన్న పచియించెడివే క్షణిక ప్రమాదముల్.

ఆమె మొగమింతయయ్యు నో రడఁచుకొనుచు
నానులే వానివేష మత్యవసరంబు
కడవఁ జొఱఁబాటు వఱకెన్ని గడవవలెనో ?
దోర్చి తేరుగదా ! తన దుస్తులన్న.

సుధన్వుడు

అంతపాపంబు పగవారికై న వలవ
దతనిబలె నుంటినా? “ తప్పకతనితాత
మగనివలె నుంటివని ” యాకె నగిన నేను
నీవు తక్కువ దిన్న దిందేమి గలదు?

ఆ ముదపెట్టికి నీకును
నామ విభేదమ్ము దక్క నలువగు హంగుల్
మోమున వ్రేలేడుఁబోసీ!
నా మనవింజేసి వంగి నడునడు మింక.

అని హస్తోక్తుల నేగుదెంచు మము నయ్యెద్వారసంరక్షకుల్
గని యీ యుద్యోకుఁ గారుదప్పినను నిఁక బచ్చివోపన్న దీ
తనికే దారువుగాఁడు వీరబలుఁ డీద్యంధ్యంబు రేలచ్చు వో
సిన యాఁబోతుల మాడ్కి ద్రిమ్మరు నినే సిగ్గేలలేకుండెనో?

లీలాకేలికిఁ బిల్లగుఱ్ఱముల వోలెన్ దారుచున్నారు నేఁ
డాలోకింప రిచేదో? నూతన మృగం బైయుండు సమృద్ధిమిమం
బాలుం బిడ్డలఁ జూడ కిట్లు మదనవ్యాపారముల్ సల్పు వా
రీతాల్యమ్మనఁగ్రుంగిత్రుం గెదరుపోనిండాచ్చెమా? పాచ్చెమా?

మిండత కాకో పోకో?
పండ్లో కలకండా? తేరఁ బంచెద రీనాఁ
డాండేమి తలఁప కేగద
గుండీలకొ! యయ్యలింత కువిదల కొఱకొ?

ఎచ్చటి జాగిల మబ్బా !
 నిచ్చలు నడయాడు వారినే పసిపట్టుకొ
 మ్రుచ్చులొ ? ముండల కొఱకుకొ
 దచ్చడెడు వారొ ? జంతుజంతు వేసొంగుకొ .

దసి నీవాగక పొమ్మని
 కనకుచు నిన్నుని యపల్చు కా ని కొఱకుకొ
 ముసి ముసి నవ్వుల నూరువు
 లసియాడంగ మోసపుచ్చి యరిగితి నవలకొ .

చీమ చిటుకుమన్నఁ జీకాకు వడితిమి
 అడుగు నేలమోపి నడచి నామె
 బెదరు చూపు లదురు హృదయము లప్పుగా
 బాటఁబట్టి బైటఁబడితి మెట్లా !

కొమ్మన మంత్రి గృహవర
 ఇమ్మెడ సొచ్చితిమొ లేదొ ? నను రాజ్యశ్రీ
 నిమ్మలకుఁ దోడి తెచ్చుచుఁ
 గొమ్మన సతి విషయ మూడుకొన వాక్రచ్చెన్ .

తోడన రాజ్యశ్రీ నట
 వీడిచి తద్రూప వేష విభవ మెసంగన్
 వీ డెడలి వచ్చి మీకొఱ
 కీడ నురింబడితి నవల నీ వెఱిగినదే !

శివతాతీ :--

నిన్నిచటి కంచి కొందఱ నేరువరుల
మమ్మ దప్పింపఁబంచె నా మంత్రముణికిఁ
దగ్గయిల్లాలు గావున నెఱ్ఱముఁడే
గొమ్మ నామాత్యుఁడీ పాదకూటములకు .

సరికానీ! భూగృహమే
వెరవునఁ జొఱఁ బాఱినానా! వివరింపుము మనం
దర నడుగఁ దలఁచి మఱచితి
నిరుపమ ప్రజ్ఞా విశేష నిధిని సుధన్వా!
సుధన్వుఁడు

నా మొగ మే నేమెఱుఁగును
శ్రీమతి కొమ్మన్నపత్ని సెప్పినదెల్లఁ
కామకచేసితి నా బిడ
నూమొన గుండ్రాతిఁ దఱుగునుక శివతాతీ!

వినుమందుఁజొచ్చిన విధ మభివర్ణింతు
నలవృద్ధు నల్లున కర్థమొసఁగి
అసురసంధ్యకు మామకన్న మన్చుటమాన్చి
కనుచీకటికిఁ దేరఁబనిచి వాని
సచివునింటఁ దాఁచి సరసాన్నపాత్రమేఁ
గైకొని ముదుసరి కడకు నేగి
పురుగుముట్టిన దల్లుఁ డొరగినాడని బొంకి
తన్నించుకించు కోదార్చి తేర్చి

మఱలి వచ్చు వేళ సురిగి బుయ్యారమం
దొక్క మాటుమూల నొదిగియుంటి
నవలఁ బూసగుచ్చినట్లంత వినిచితి
నద్భుతావహమ్ము లచటి కథలు .

వెడఁగులు రాజ్యశ్రీకై
వడివడి వెదకించు రామ పట్టణమం దె
య్యెడ లేదని తేలినదిఁ
నడవెడి కథ దుఃఖభాజనం బనిపించుకొ .

సన్నని తలయే రొదవె
వెన్నునఁ జలిచెమట వొడమ వేఁకి జనించెకొ
మొన్నటినుండియు నిద్దుర
కున్నోచను సేద దేచ్చుకొని చనవలయుకొ .

అని కుంట గట్టుడగ్గటి
కన దాతవవహ్నికీలఁ గ్రుంగి తెఱలు నీ
టను గ్రుంక వెఱచి నికటా
వనిఁబొల్చెడు మఱిసీడ వ్రాల్చిరి తనువుల్ .

ఆతప తాప తప్త హృదయమ్మున సూర్పు జలాశయోర్మికా
వ్రాత మరుత్పరంపరలు పాంథతనూరుహ ఘర్మవారి సరి
ఘాత మలీఘుచంబు లరగన్నులు మోడ్చినవారిపై సము
ద్ధాత పటాంచలంబులయి తూఁగిన పూడల నీలినీడలన్ .

అలసటఁదోఁగి మూపురు భటాగ్రణు లచ్చటి కేగుడెంచి వా
రలఁగని యబ్బురంపడి పరస్పర హాస ముఖావలోక నా
కలనఁ దదీయరూపము లెగాదిగఁజూచి శ్రమప్రసన్నులన్
మలుఁగులు దట్టిలేపి రనుమానపరీవృతచిత్త వృత్తులై.

లేపినతోడ నుల్కివడిలేచి ముఖముఖ నుగ్రకోప సం
దీపితవక్త్రులంగని యుదీర్ణ విజృంభణముల్ ఘటిల్లగాఁ
జూపొక తూపుగానలిగి చూచి సముతితులందు రేమయా !
ఓపిక దక్కికూర్చు మము నూరక లేపితి రేమిగావలెక.

అనుచుఁ దదాస్యవైఖరుల నారసి వాసనపట్టి నేర్పరుల్
గనుకఁ దదీయనామములు గ్రామము లెచ్చటికేగుచున్న దిం
దనుక నెలక వసించినది ? తమ్మిటు లేపిన దెల్లఁ బూసగ్రు
చ్చిన క్రియనడ్డుచున్నఁ బ్రహసించుచువారిటులందు రొనయా?

మీ పేరూరులుముందుఁ దేల్చుఁడటుపై మేమున్న దున్నట్లుమా
“సోపల్” చెప్పెదమన్న వీరనిరి మీచొప్పింత క న్నేషణ
వ్యాపారమ్మగఁ దోచుచున్నది రహస్యంబేది యెట్లుండినక
మీపై మాకనుమాన ముప్పతిలుచుండెన్ రండురండీడకున్.

తల పైపాగఁ దొలగఁచు డున్నత మురస్థానమ్మదే దేది?మీ
సలుకట్టించితిరేయఁటన్న నొహోహో?చాలున్ సమిక్షార్థముల్
నిలువెల్లక గమనింప నెంచితిరిగానీ మీరుకాన్పింప రెం
దులకంచుక భటులాడఁగా నవయవాదుల్ సూపి రీవంచకల్,

ఎవ్వరు పంపిరన్న భటు లెందులకీ వ్యవలాపమంచు వా
క్రువ్వఁ దొడంగి వీరు మనకుం గడుగూర్చెడు బుద్ధరాజు గా
కెవ్వరు పంతురంచు వచియించుచు నింతకు నంతుపట్ట రా
జవ్వను లెందుఁబోయిరో? దెసల్ దెగిపాటిరి నల్లపూసలై .

మా చను దిక్కురాకుఁ డటుమార్గమువట్టుఁడు మచ్చుకై ననుకొ
జూచితి నన్న వాఁడొకఁడుచొప్పడఁడెంతొ నికృష్ట వృత్తిమైఁ
దోచియుఁ దోచకీట్లు పలుత్రోవలు వట్టితిమంచు వీరు వా
“రాచటు” వాసి రిందలి యధార్థమమాయికు లేమెఱింగెడికొ.

కట్ట డిగ్గు సుధన్వుని గొంగిలించి
ప్రాత చుట్టాలమని శివతాతి నవ్వె
నాతఁడా నర్మగర్భవాక్యార్థ మెఱిగి
కొంతవడి మెల్లఁగా గుసగుసలు వోయె .

స్వీ కృ తి

దైవ సృష్టములు ప్రపంచమున నెన్నిటికిఁ బడి మాఱవు. కాని మానవ సృష్టములలోను కాశ్యతమైనవి కొన్ని యివి. వానిలో మొట్టమొదటిది కావ్యసృష్టి. అట్టి కావ్యగతులలోఁ బ్రథమశీత మలంకరించిన రాజరాజాదు లజరులు సమరులును నై వన్నె కెక్కిరి. వారి యడుగుజాడలు నచ్చిన నేను సప్త సంతానములలోఁ బ్రథమజ్ఞుమగు కృతి నందుకొన నుత్సాహపడితిని.

ఇందులకుఁగాఁ దదన్వేషణార్థము గొంతకాలము జరిగినది. అయినను నాంధ్రావనిలోఁ బేర్చెన్నికన్న కవిబ్రహ్మగారి కృతి స్వీకరించుభాగ్యమబ్బి నందుల కెంతో మద్దప్తవంతుడఁ డని మురియుచుంటిని.

పలనాడు మా గుంటూరిమండల వీరగాధలకు గుండెకాయవంటిది. ఇందలి కథావస్తు వదే యగుటచేతను, విశేషించి త్పాత్రసంబంధి గాధయగుటచేతను మహాభారత కథల మఱపించి పచ్చిరక్తము చిప్పించియు వస్తువగుటచేతను కథకుల ద్వారా చిననాటనుండి యాగాధ విని విని ఆ వీరదేవులందు మక్కువ గలవాడఁ నగుటచేతను నిమృహాకృతికిఁ బతిత్వ మంగీకరించి, జన్మ సఫలత చేకూర్చుకొంటిని.

“కవిబ్రహ్మ” గారు తెలుఁగు వెలుఁగునకుఁగా నిలువెల్లను ధారనోసి కన్న యీ మహాకృతికన్యను స్వీకరించి నందులకుఁ దత్కృషికిఁ బ్రతి ఫలముగాఁ దగిన దోహదము చేయఁజాలకున్నను యథాశక్తి యుడుతభక్తిని నిమృహాకవిని సత్కరించు భాగ్య మబ్బినందుల కెంతయు ధన్యుడను.

మఱొక్క విషయము. ఈ వీరులు పుట్టి పెరుగుటచే మహాజ్వలకీర్తి నార్జించిన వీరభూమిలోనే యీ కృతి మహోత్సవము జరుగుట చరిత్రాత్మకమైన విషయము. ఆంధ్రులను విజ్ఞానవసంతములార్చు నాగార్జున కొండలో నిమృహాకృతిని స్వీకరించి, యొక యపూర్వానభూతికిఁ దావల మైతినని యుహ్నింగుచుంటిని.

ఆంధ్రుల చరిత్రకు సంబంధించిన యీ వీరభారతమునకు మకుటాయమాన మగునీ “యలుగురాజును” స్వీకరించు నదృష్టము గలిగినందులకెంతయు గర్విం చుచుఁ దక్కుంగల భాగములను వీలైనంత త్వరలో నాంధ్రుల కందించు నవకాశము నాయురారోగ్యాదుల నీ కవీంద్రున కొనఁగ సదా భగవంతునిఁ బ్రార్థించుచున్నాడను.

నాగార్జునకొండ

—6—47

మే కా గ న్నియ్య చా ద రి
కూచిపూడి

నా కృతులు

నాయకురాలు	౨ ౦ ౦
చుగువ మాంచాల	౧ ౦ ౦
సిద్ధాశ్రమము	౧ ౦ ౦
ప్రేమాలోకము	౧ ౦ ౦
క్షేత్రలక్ష్మి	౧ ౦ ౦
త్రివేణి	౧ ౮ ౦
గాథావళి	౦ ౮ ౦
నీతిమంజరి	౦ ౮ ౦
రైతు(హరికథ)	౦ ౮ ౦
అలుగురాజు	
(ప్రథమభాగము)	౧ ౮ ౦
(ద్వితీయ భాగము)	౧ ౮ ౦

పుస్తకములకు

రాజబోవుగ్రంథము
రుద్రసుదేవి

ఏటుకూరి వేంకటసరస్వతి,
ఇ. బి. హెచ్ స్కూలు
నిడుబ్రోలు.

